

Det første korstog – fra Clermont til Konstantinopel

5

Pave Urban II holdt i 1095 i den franske by *Clermont* en prædiken, der skulle få vidtgående konsekvenser for Europa og Mellemøsten i de følgende århundreder. Pave Urban II opfordrede de kristne i Europa til at drage på korstog for at bekæmpe de vantro og befri de hellige steder. Den massive tilslutning, opfordringen fik i det kristne Vesteuropa, understregede kirkens og pavens magt over menneskenes forestillingsverden. Korstoget blev til mere end blot en opfordring, fordi Europas befolkninger var lydhøre over for pavens budskab.

Korstoget var et forsøg på kristen ekspansion ind på muslimsk område. Det var set før, i de hellige krige mod muslimerne på Sicilien og i Spanien, men Jerusalem og det hellige land lå politisk uden for den vestlige interessesfære. Korstogets mål havde til gengæld en særlig placering i den religiøse forestillingsverden.

Begyndelsen

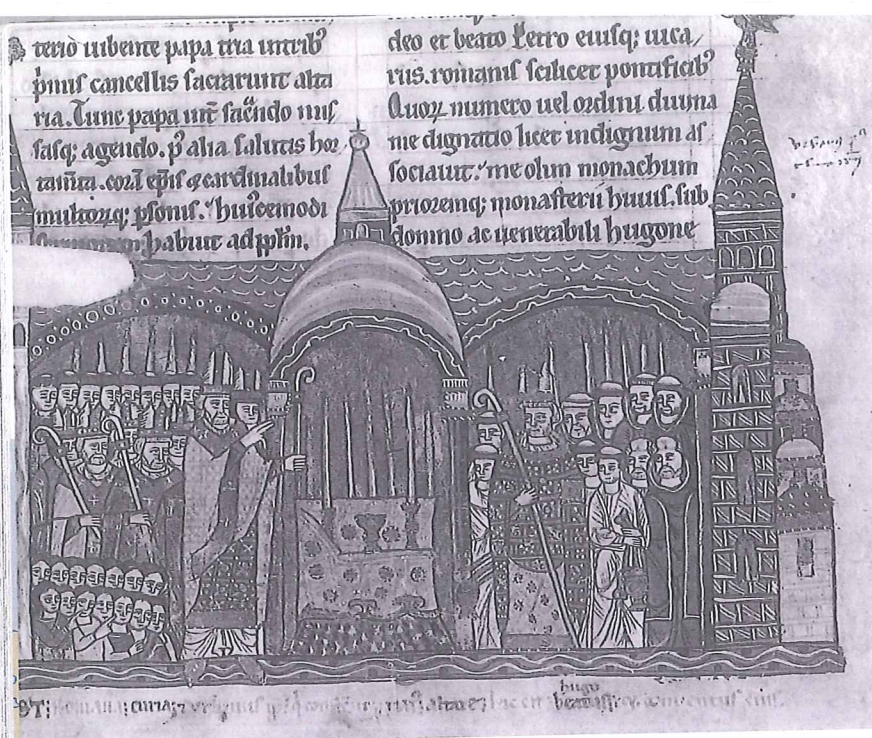
Ved et kirkemøde i den italienske by Piacenza i marts 1095 havde paven modtaget ambassadører fra kejseren i Byzans, der opfordrede de vestlige kristne til at komme Byzans til undsætning mod de fremstormende tyrkere. Paven havde ved den lejlighed udtrykt sin støtte til de kristne i øst, men uden at prædike korstog. Fra marts til november rejste paven rundt i Frankrig, blandt andet til klosteret i Cluny, sandsynligvis for at søge opbakning til planerne om et korstog.

Under kirkemødet i Clermont i november 1095 blev korstoget ikke nævnt, men da mødet var ved at være slut, blev det bekendtgjort, at paven ville holde en offentlig tale. Den 27. november 1095 holdt pave Urban II sin korstogsprædiken på en trone opstillet uden for byens østlige byport.

Reaktionen på pavens tale

Allerede mens Urban II talte, råbte folkemængden '*Deus le volt*' – *Gud vil det*, og flere hundrede knælede foran paven og bad om at måtte deltage i ekspeditionen inden mødet sluttede. Grev *Raymond af Toulouse* og biskop *Adhemar af Le Puy*, der var to af de første, der meldte sig, kendte sandsynligvis indholdet af pavens prædiken på forhånd.

De, der ville deltage i korstoget, blev lovet generel aflad. Korsfarernes efterladte ejendomme ville blive placeret under kirkens beskyttelse og korsfarerne kunne regne med at slippe for at betale skat mens de var af sted. Kirkemødet erklærede *Guds Fred* blandt de kristne i vest. Det havde været prøvet før for at dæmpe den

Pave Urban
II indvier den
store kirke
i klostret i
Cluny i okto-
ber 1095.

feudale krigslyst, men uden større held. I denne situation kunne det måske inspirere de krigslystne til at drage på korstog. Enhver deltager i korstoget skulle sy et rødt kors på skulderen af sit tøj. Det tjente dels til at signalere, at bæreren stod under Guds og kirkens beskyttelse, og dels som mærke for en pilgrim med ret til at bære våben. Alle der *tog korset* skulle aflægge ed på at ville drage til Jerusalem. De der vendte om for tidligt ville blive ekskommunikeret (: smidt ud af kirken). Afgangstidspunktet blev sat til 15. august 1096, for at sikre at høsten var kommet i hus. Biskop Adhemar af Le Puy blev udpeget som korstogets gejstlige leder. Det understregede kirkens overhøjhed og foretagendets åndelige karakter.

Efter Clermont

Korstoget blev betragtet som en væsentlig, positiv nyskabelse, og også blandt dem, der ikke selv havde været tilstede i Clermont, blev tilslutningen til korstoget overvældende. De fleste korsfarere man kender til kom fra Frankrig, men korstoget samlede støtte fra hele det vestlige Europa. En engelsk krønike beskrev det således tyve år efter: "Waliserne forlod deres krybskytteri, skotterne deres vante lus, nordmændene deres svælgen i fisk og danskerne deres uophørlige druk, alle for at drage til Jerusalem." Urban II blev formodentlig selv overrasket over den modtagelse hans budskab fik, og han måtte snart forsøge at dæmpe interessen blandt menigmand. Paven indskærpede, at ingen måtte drage af sted uden deres præsts tilladelse og nygifte mænd ikke uden deres koners tilladelse. Ingen, der kunne blive til byrde for korstoget, måtte tage af sted.

Situationen i Konstantinopel

Kejser Alexios Komnenos var i kontakt med paven og blev snart klar over, at hans bøn om hjælp havde haft den ønskede virkning, men heller ikke han kunne kende virkningen af pavens tale. Kejseren har formodentlig ventet en militær styrke, der kunne gå i byzantinsk tjeneste.

Der blev udlagt forsyningsdepoter og udstationeret byzantinske tropper, der kunne eskortere korsfarerne til Konstantinopel langs den gamle romervej *Via Egnatia*, der gik fra *Dyrrachium* (: i dag *Durres* i Albanien) til Konstantinopel.

I slutningen af maj 1096 kom der dog bud fra rigets nordgrænse om, at de første korsfarere var ankommet. Det var de første deltagere i *Folkekorstoget*, der dukkede op.

Folkekorstoget drager afsted

Inden de adelige hære blev samlet og udrustet, følte skarer af almindelige mennesker sig draget til at følge pavens opfordring. Omrejsende prædikanter spredte budskabet om korstog til menigmand. Den mest fremtrædende var kendt under navnet *Peter Eremitten*. Han samlede en gruppe på op imod 20.000 mennesker, hvoraf de fleste var bønder. Folkekorstoget bestod af denne og andre mere eller mindre uorganiserede grupper, der satte sig i bevægelse gennem Europa.

I den ungarske by *Semlin*, på grænsen til Byzans, gik det galt for Peter Eremitens gruppe. Ligene af 16 korsfarere, der havde prøvet at røve en basar, var hængt op på bymuren til skræk og advarsel, og et skænderi over salget af et par sko udviklede sig til, at korsfarerne stormede og erobrede byen, hvorefter de, af frygt for represalier, hastigt tog flugten over floden til *Beograd*, der var en del af Byzans. En del byzantinske soldater, der blev sendt ud for at kontrollere overfarten, blev trukket i floden og dræbt, og *Beograd* blev brændt af, inden folkekorstoget drog videre. Da folkekorstoget senere forlod byen *Nish*, satte nogle tyske korsfarere, efter et skænderi med en gruppe folk i byen, ild til nogle møller. Det udartede sig til kampe med byzantinske soldater, der endte med at omkring en fjerdedel af korsfarerne blev dræbt. Da folkekorstoget ankom til Konstantinopel sørgede den byzantinske kejser for, at det straks blev sejlet over Bosporusstrædet, for at undgå uroligheder.

Folkekorstogets endeligt

Kejser Alexios havde rådet Peter Eremitten til at lade folkekorstoget afvente den adelige korstogshærs ankomst i en lejr ikke langt fra byen *Nikæa* (: i dag *Iznik*), men i stedet konkurrerede grupper af korsfarere med hinanden i at plyndre omegnen og dens kristne indbyggere. På et af disse togter nåede en gruppe franskmænd således frem til udkanten af *Nikæa*, hvor den tyrkisk-seldsjukkiske sultan *Kiliç Arslan* herskede. Her røvede, massakrerede og torturerede korsfarerne, inden de triumferende vendte tilbage til lejren med deres bytte. Det fik en gruppe på 5.000 tyskere til at trænge frem forbi *Nikæa*, hvor de erobrede fæstningen *Xerigordon*. Tyrkerne reagerede ved at belejre borgen, der ikke havde nogen vandforsyning, indtil forsvarerne måtte overgive sig, døden nær af tørst. De der ikke afsvor sig den kristne tro blev slået ihjel.

*Peter Eremit-
ten i spidsen for
folkekorstoget.
Fra et 1300-tals
manuskript.*

Sidst i oktober 1096 kunne folkekorstogets ledere ikke længere holde folkemængden tilbage og folkekorstogets mere end 20.000 deltagere drog af sted. 5 kilometer fra lejren, hvor vejen til Nikæa passerede igennem en snæver skovklædt dal, faldt folkekorstoget i et baghold. Med undtagelse af omkring 3.000 mennesker blev hele folkemængden dræbt. Peter Eremiten, der overlevede, forklarede katastrofen på den måde, at deltagerne i folkekorstoget, ved at nægte at adlyde ham, havde trodset Gud.

Jødeforfølgelserne i Tyskland

Inden korstogene begyndte havde jøderne ikke været udsat for nogen alvorlig forfølgelse i Vesteuropa, men efter Pave Urbans korstogsprædiken bredte der sig i Tyskland den holdning, at man ikke behøvede drage hele vejen til det hellige land, når der var rigeligt med vantro derhjemme. Jøderne havde jo i sin tid forfulgt og korsfæstet Jesus.

Jøderne boede mange steder i Vesteuropa i kvarterer for sig. De spillede en vigtig rolle i den internationale handel ved at holde forbindelsen ved lige med deres trosfæller i de muslimske lande.

Jøderne havde en udbytterig, men upopulær, forretning i de vestlige samfund som pengeudlånere, da det var forbudt kristne at tage renter. Jødernes rolle blev stadig vigtigere i takt med pengeøkonomiens indførelse, men flere og flere mennesker kom også i gæld til jødiske pengeudlånere. En del af de fattigere riddere, der drog på korstog, var for eksempel nødt til at tage dyre lån for at finansiere ekspeditionen.

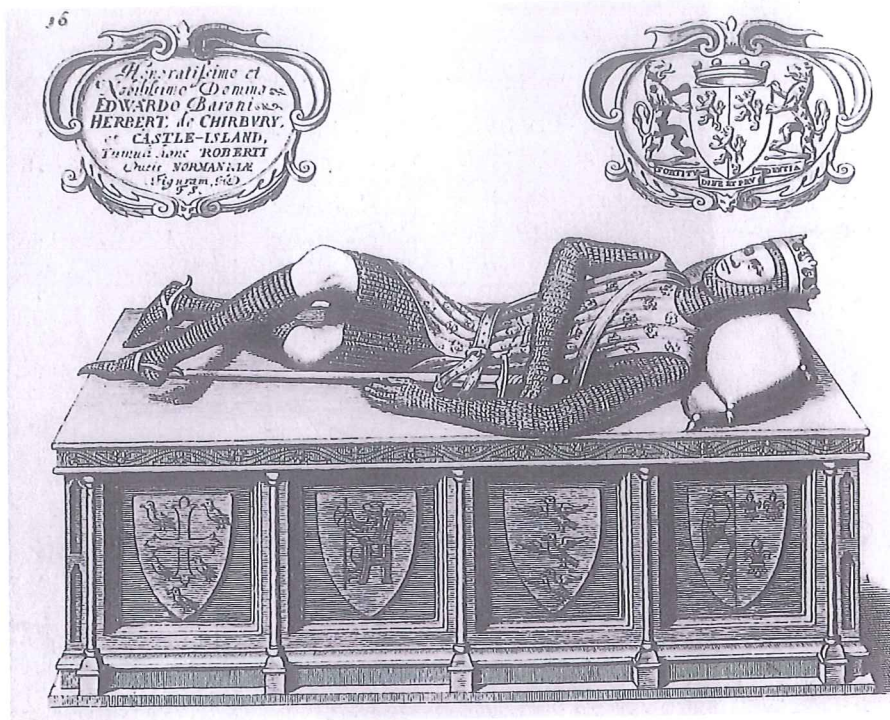
*Folkekorstoget
massakreres
af tyrkerne i
Lilleasien.*

I maj 1096 gik en gruppe korsfarere til angreb på det jødiske samfund i *Speyer*, men det lykkedes byens biskop at beskytte jøderne. Overfaldsmændene fik hugget hænderne af som straf. To uger senere nåede gruppen til *Worms*, hvor rygten blev spredt, at jøderne havde forgiftet byens brønde. Jøderne søgte forgæves tilflugt hos byens biskop, men blev massakreret. 500 jøder mistede livet. I *Mainz* måtte ærkebiskoppen selv flygte og cirka 1000 jødiske liv gik tabt. I *Prag*, *Trier*, *Køln* og andre byer kom jøderne også til at mærke virkningen af korstoget.

Ridderkorstoget

Åndelig ledelse, fattigfolk og enkelte riddere gjorde ikke folkekorstoget til en slagkraftig styrke. Der skulle en række førende adelsmænd til, der hver især kunne trække på et antal vasaller og slægtsforbindelser. Soldater og riddere skulle tilkaldes og betales. Der skulle skaffes midler til selve rejsen, på et tidspunkt hvor det meste af adelens formue var bundet i jord. Korstogshistorikeren Jonathan Riley-Smith

Gravmælet for en af de ledende adelige deltagere i det første korstog, Hertug Robert af Normandiet. Han pantsatte sit hertugdømme til sin bror, den engelske konge, for at deltage i korstoget.

anslår, at en fattig ridder skulle bruge en sum svarende til mindst fire års indtægt fra sine ejendomme for at kunne finansiere ekspeditionen til Jerusalem. Problemet var ikke mindre akut for stormændene, der forventedes at betale udgifterne for en del af deres følge. Store landområder blev solgt eller pantsat, som f.eks. hertugdømmet Normandiet, for at skaffe midler til korstoget. En beslutning, der må have været svær at tage, fordi besiddelsen af jord netop var fundamentet for adelens magt.

Under korsfarernes fravær skulle de tilbageværende godser og ejendomme tilmed passes, og korsfarernes familier beskyttes. I teorien stod korsfarernes ejendom under kirkens beskyttelse, og ejendommene blev som regel bestyret af tilbageblevne hustruer eller sønner. Mange af korsfarerne sikrede deres ejendomme ved at gøre brug af slægts- og venneforbindelser og sørgede for at få bilagt gamle fjendskaber og tvister, inden de tog af sted.

Deltagerne

Det første korstog blev domineret af adelige stormænd fra Frankrig, men der deltog også en del normannere. Det tyske område var, som følge af investiturstriden mellem paven og den tyske kejser, ikke særlig stærkt repræsenteret.

Nogle adelsslægter var så tæt knyttet til pavestolen, at de fra det første korstog og fire-fem generationer frem drog på korstog til det hellige land og andre steder. Vasalforhold spillede også en rolle. Når stormænd drog på togt, forventedes deres vasaller at drage med og stille mandskab til rådighed.

De religiøse og politiske årsager til at drage på korstog har uden tvivl været de vigtigste. Nogle af deltagerne har muligvis ladet sig lokke af pavens tale om de rigdomme, der kunne vindes østpå, men i realiteten var korstoget en så risikabel og bekostelig affære at deltage i, at kun de heldigste kunne gøre sig forhåbninger om at få deres udgifter dækket, hvis de altså overlevede. De rigdomme deltagerne kunne gøre sig håb om af få med hjem bestod først og fremmest af kristne relikvier.

Vejen til Konstantinopel

Korsfarerne kom ad flere forskellige veje til Konstantinopel. De fleste drog ned gennem Italien og sejlede over Adriaterhavet eller drog i folkekorstogets fodspor gennem Ungarn. Når korsfarerne nåede Byzans, blev de eskorteret af kejserens politisoldater, der havde strenge ordrer om ikke at afvige fra vejen til Konstantinopel. Korsfarerne kom gentagne gange i konflikt med eskorten og i enkelte tilfælde endda i regulær kamp med den byzantinske hær.

Korsfarerne blev gennemgående behandlet høfligt men vagtsomt af deres byzantinske værter, der mere eller mindre betragtede dem som barbarer, man ikke kunne stole på. Korsfarerne anklagede til gengæld Byzans for ikke at stille tilstrækkelige forsyninger til rådighed og så deres værter som hovmodige og dekadente. Oplevelserne på vejen til Konstantinopel uddybede generelt de to parter mistillid til hinanden.

Alexios Komnenos' politik over for korsfarerne

Kejser Alexios måtte overveje, hvad der nu skulle ske. Han var overrasket over korsfarernes antal og bekymret for, at korsfarerne måske ville blive fristet til at angribe Konstantinopel. Korsfarerne har muligvis forventet, at en byzantinsk hær ville ledsage dem mod Jerusalem, men Alexios var hovedsageligt interesseret i at tilbageerobre Lilleasien fra tyrkerne. Alexios kunne frygte, at nogle af korsfarerne ville forsøge at etablere deres egne fyrstedømmer. Hvis korsfarerne etablerede sig øst for de tidligere byzantinske besiddelser, ville det være i orden. En række latinske korsfarerstater kunne endda fungere som en stødpude mod øst.

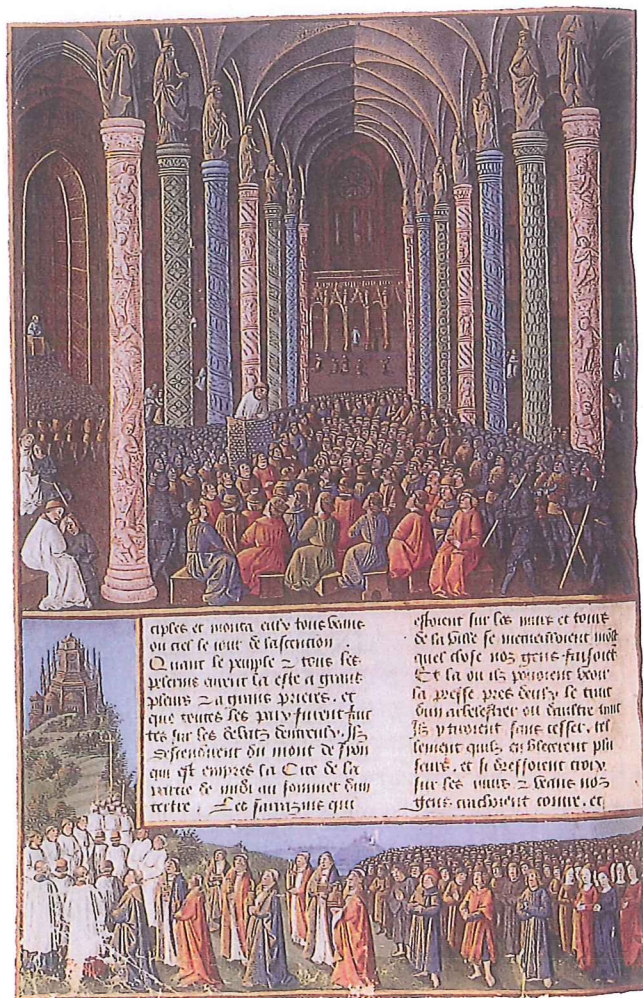
Alexios kunne drage nytte af korstogets fremstød ind i Lilleasien til at generobre rigets gamle kerneområde. Hvis korsfarerne og Byzans kunne blive enige om, hvordan korstoget skulle udvikle sig, kunne Byzans levere fødevarer og forsyninger. Kejser Alexios krævede derfor af korsfarerne, at de skulle aflægge en ed på, at de ville overgive erobringer i det tidligere byzantinske område til Byzans, og i øvrigt acceptere kejserens overhøjhed.

Kejser Alexios og Korsfarerne i Konstantinopel

Efterhånden som korsfarerne ankom til Konstantinopel, forsøgte kejser Alexios at få de ledende fyrster til at aflægge eden. På den måde kunne han sejle dem og deres hære over Bosporusstrædet en efter en, inden de samledes foran Konstantinopels mure.

De vestlige fyrster var ikke lette at overtale, og først efter at den byzantinske hær havde været i kamp med dele af korsfarerhæren, aflagde de eden til kejseren. En af de ledende fyrster, Raymond af Toulouse, nægtede at sværge eden. Til sidst gik han dog med til at sværge, at han lovede at respektere kejserens liv og ære.

Alexios lovede korsfarerne at sørge for en eskorte af soldater og at sikre forbindelseslinierne gennem Lilleasien. Han lovede også at sende forsyninger til korstoget og betale korsfarernes udgifter. Korsfarerne blev sejlet over Bosporusstrædet, og kejser Alexios kunne koncentrere sig om at udnytte korstogets tilstedeværelse til at indlede generobringen af Lilleasien.

Pave Urban II holder sin korstogsprædiken i Clermont.

Tekst 7

En arabisk vurdering af årsagerne til det første korstog. (o. 1230)

Ibn al-Athir (1160-1233), arabisk forfatter der skrev historien om de muslimske lande fra før Muhammed til år 1231, forklarer her hvorfor frankerne fandt på at drage til Jerusalem.

Frankernes magt blev først tydelig, da de i året 478 (1085-1086) invaderede Islams territorier og indtog Toledo og andre dele af Andalusien (: Spanien) ... Så i 484 (1091) angreb og erobrede de øen Sicilien og vendte deres opmærksomhed mod den afrikanske kyst. Visse af deres erobringer dér blev tilbageerobret, men de havde andre succeser, ...

I 490 (1097) angreb Frankerne Syrien. Det hele begyndte således: Baudouin, deres konge*, en slægtning til Roger Frankeren, der havde erobret Sicilien, samlede en stor hær, og sendte bud til Roger med ordene: "Jeg har samlet en stor hær og nu er jeg på vej til dig, for at bruge dine baser til min erobring af den Afrikanske kyst. På den måde bliver du og jeg naboer".

Roger sammenkaldte sine fæller og konsulterede dem om disse forslag. "Det vil være fint for både dem og os" erklærede de, "for på denne måde vil disse lande blive omvendt til troen". Ved dette løftede Roger sit ene ben og pruttede højlydt, og svor, at det var til mere gavn end deres råd. "Hvorfor?", "Fordi hvis denne hær kommer hertil, vil den have brug for mængder af forsyninger, og flåder af skibe til at transportere den til Afrika, så vel som forstærkninger af mine egne tropper. Så hvis Frankerne lykkes med

at erobre området, vil de overtage det og få brug for forsyninger fra Sicilien. Det vil koste mig mit årlige udbytte af høsten. Hvis de mislykkes, vil de komme her tilbage, og være en byrde for mig her i mit eget domæne. Oven i købet vil Tamim (: emiren i Tunesien) sige at jeg har brudt mit løfte og brudt vores traktat, og det venskabelige forhold og forbindelserne mellem os vil blive afbrudt. For vores vedkommende, vil Afrika altid være der. Når vi er stærke nok vil vi indtage det.

Han tilkaldte Baudouins budbringer, og sagde til ham; "Hvis I har besluttet jer for at føre krig mod muslimerne, så vil det bedste I kan gøre være at befri Jerusalem, og derved vinde stor ære. Jeg er bundet af visse løfter og traktater om troskab med Afrikas herskere." Så frankerne gjorde sig parat, og drog ud for at angribe Syrien.

** Det er ikke helt klart, hvem Baudouin, der omtales her, er. Der kan være tale om Baudouin af Boulogne, der deltog i det første korstog, og blev konge i Jerusalem, eller en sammenblanding af forskellige af de Baudouiner, der optræder i korstogsrigernes historie.*

6

Det første korstog – Fra Konstantinopel til Jerusalem

I et samtidigt brev fra ærkebiskop Theofylaktos af Bulgarien til en ven hed det: ”Gennemgangen eller invasionen af frankerne – jeg ved ikke hvad jeg skal kalde det – har i den grad lagt beslag på os, at vi ikke har haft tanke for andet end os selv ... jeg var ganske fortunlet; men nu da vi er blevet vant til frankerplagen, bærer vi den med større tålmodighed.”

Korsfarerhæren, der samledes i Lilleasien, stod over for den næsten håbløse opgave at trænge igennem til Jerusalem. Hæren anslås til at have været på mellem 50.000 og 80.000 mand, og selv med hjælp fra Byzans var det at skaffe forsyninger på fjendtligt område en kæmpe opgave. Vejene i Lilleasien var i forfald, og adgangen til vand var begrænset. Korsfarernes største fordel bestod i, at deres modstandere hverken kendte deres måde at føre krig på eller deres mål, erobringen af Jerusalem og det hellige land.

Erobringen af Nikæa

Korstogets første udfordring bestod i at trænge forbi byen *Nikæa*, der lå strategisk placeret ved den gamle byzantinske militærvej ind i Lilleasien. Byen var hovedsæde for sultanatet *Rum*, der dominerede det vestlige Lilleasien, og den havde siden 300-tallet været stærkt befæstet.

Da korsfarerne nåede byen i begyndelsen af maj 1097 var Nikæas hersker, sultan *Kiliç Arslan I*, optaget af krig i det centrale Lilleasien. Efter sin sejr over folkekors-toget året før undervurderede Kiliç Arslan betydningen af de meddelelser han fik om korstoget og da han endelig vendte tilbage til Nikæa, var korsfarerne i færd med at belejre byen. Det lykkedes ikke for tyrkerne at trænge gennem belejringen og Kiliç Arslan måtte trække sig tilbage.

Nikæa modtog under belejringen forsyninger via søen på byens vestside indtil det lykkedes at blokere denne adgangsvej. Kort tid efter overgav byen sig til kejser Alexios, netop som korsfarerne forberedte et storstilet angreb. Korsfarerne kunne uventet se kejser Alexios' banner veje over byen.

I følge aftalen mellem kejser Alexios og korstogets ledere skulle Nikæa overgives til Byzans, men korsfarerne følte sig snydt for at plyndre byen, og var overraskede over, at den tyrkiske garnison fik lov til at købe sig fri.

Luftfoto af Nikæas bymure. I baggrunden ses den Askaniske sø.

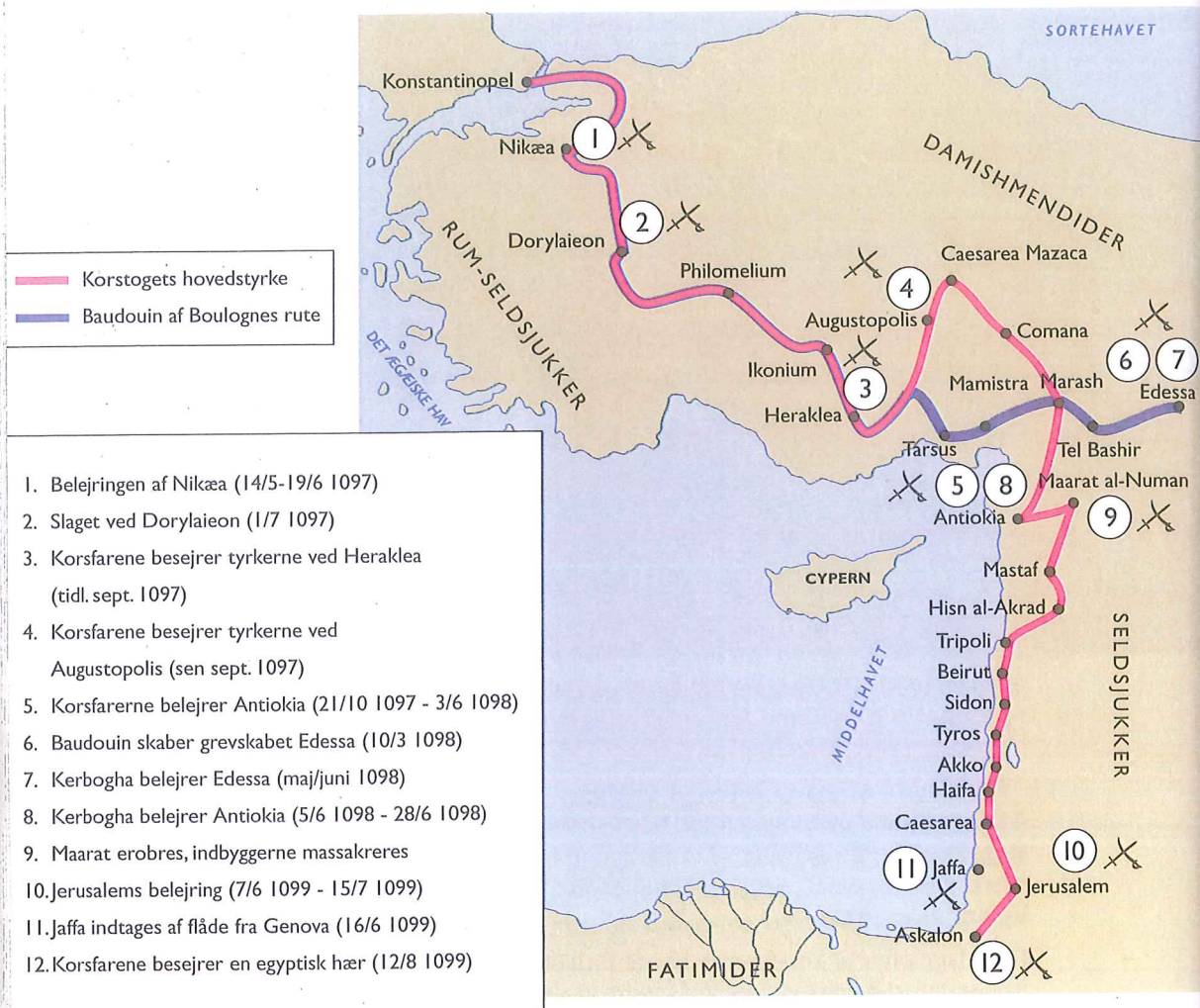
Erobringen af Nikæa betød, at korstoget allerede havde været en succes. Kejser Alexios kunne overtage en by, der var fuldt intakt, men korsfarerne blev mere skeptiske over for Byzans.

Vejen til Antiokia

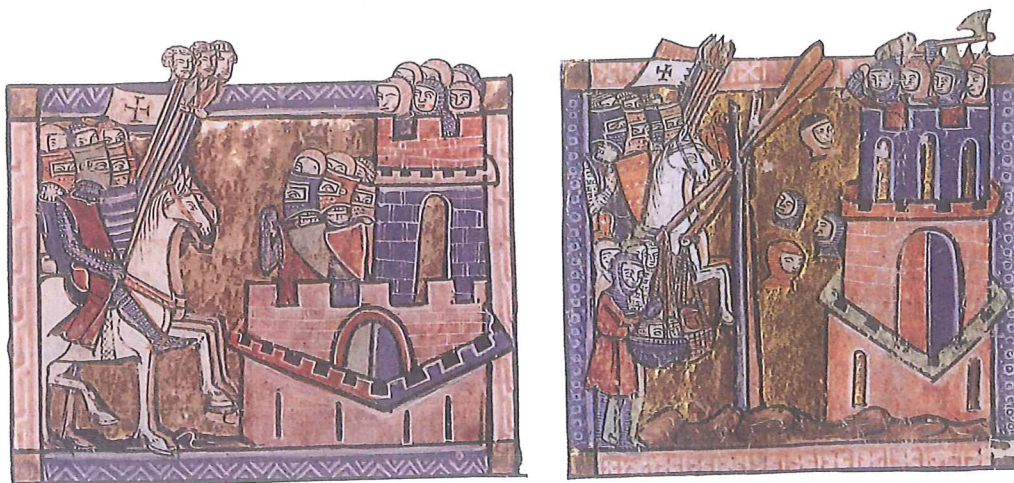
Fem dage efter at korsfarerne havde forladt Nikæa i to grupper blev den forreste gruppe omringet af tyrkerne ved et bjergpas ved *Dorylaeon*. Da situationen så allerværst ud dukkede den anden del af korsfarerhæren op. Tyrkerne flygtede og deres lejr, fyldt med rigdomme, blev efterladt til korsfarerne. Det var korsfarernes anden store sejr, og den åbnede vejen gennem Lilleasien for dem.

Korsfarerne fortsatte efter slaget videre mod *Ikonium* (: Konya). 20 års krig havde ødelagt landet. Brønde havde fået lov at tørre ud og de gamle byzantinske cisterner langs vejene var ødelagt. Mange af korsfarernes heste måtte lade livet. Ikonium var blevet plyndret og forladt, men tæt på byen var der vandløb og frugthaver, hvor korsfarerne kunne hvile ud.

Snart nåede korstoget til et område i Lilleasien, der stadig var under kristen, armensk kontrol og herefter skulle korsfarerne krydse bjergkæden *Anti-Taurus*. Vejene var i dårlig stand, nogle steder blot mudrede stier, og talrige heste og pakdyr forsvandt ud over kanten på bjergvejen.

Kort 6: Det første korstogs vej fra Konstantinopel til Jerusalem.

Nikæa. I et forsøg på at sænke moralen i den belejrede by, paraderede korsfarerne hovederne af døde tyrkere på lanser foran byens porte og smed dem ind over bymuren. Illustrationer fra 1300-tals manuskript.

Turen over bjergene kostede korsfarerhæren flere liv end kampene mod tyrkerne hidtil havde gjort, og da de efter fire måneders rejse endelig nåede *Antiokia* havde fire ud af fem heste måttet lade livet.

Edessa – den første korsfarerstat

Baudouin af Boulogne og hans følge af riddere forlod korstogshæren inden den nåede *Antiokia*. Han drog øst på ind i et område, der var befolket af kristne armenere. Da *Baudouin* nærmede sig, gjorde den armenske befolkning i området oprør mod tyrkerne, der enten flygtede eller blev massakreret. Her fik *Baudouin* et tilbud fra den armenske hersker *Thoros* i byen *Edessa*. Han blev truet østfra af tyrkerne og ville hyre *Baudouin* og hans mænd som lejesoldater.

Thoros, der var oppe i årene og barnløs, gik med til at adoptere *Baudouin*. Kort tid efter udbrød der oprør i *Edessa* og *Thoros* blev myrdet uden at *Baudouin* greb ind. *Baudouin* overtog *Thoros'* bugnende skatkiste og blev *Edessas* nye hersker med titlen *Greve af Edessa*. I den muslimske verden gjorde det ikke noget stort indtryk. Byen var kristen i forvejen, og *Baudouins* overtagelse af byen var et internt kristent anliggende.

Med hjælp fra sin skatkiste indledte *Baudouin* en succesfuld erobringspolitik omkring *Edessa*. En emir i en nærliggende by blev bestukket til at forlade sin by uden kamp. I byer med overvejende muslimsk befolkning fik muslimerne lov til at udøve deres tro, så længe de anerkendte *Baudouins* styre. Hermed opstod den første korsfarerstat i Mellemøsten, der blev af stor betydning for korstogets videre færd mod *Jerusalem*. *Edessa* beskyttede korstogets flanke mod øst, og fra det rige område omkring byen strømmede forsyninger af bl.a. heste til korstoget.

Edessas borgere underkaster sig Baudouin.

Korsfarerhæren foran Antiokia

Korsfarerhæren nåede Antiokia 20. oktober 1097. Det var en by der både havde religiøs og historisk betydning. Den havde været romerrigets tredjestørste by, og det var den første by, hvor Sankt Peter havde slået sig ned som biskop. Indbyggerne var hovedsageligt kristne, og den var sæde for en af de kristne patriarker.

Antiokia var stærkt befæstet og var først blevet erobret af tyrkerne i 1085. Med sin bymur på 23 km. var byen næsten umulig at omringe og en stor hær kunne opholde sig inden for murene i næsten ubegrænset tid.

Byens hersker, *Yaghi Siyan*, var reelt uafhængig, men havde det problem, at han ikke havde soldater nok til at bemane hele muren. Yaghi Siyan jog størstedelen af den kristne befolkning ud af byen og omdannede byens domkirke *Sankt Peter Katedralen* til en hestestald, inden han sendte bud efter hjælp hos de nærmeste muslimske herskere.

For korsfarerne var det åbenlyst, at Antiokia måtte erobres, eftersom den blokerede for den videre rejse mod Jerusalem, og de gjorde sig klar til at belejre byen.

Forsyningsproblemer og undsætningshære

Belejringen af Antiokia kom til at vare i otte måneder. I det tidsrum nåede korsfarerne at besejre to undsætningshære, mens mangelen på forsyninger blev værre og værre. Da Antiokia blev ramt af et jordskælv 30. december 1097, og regnen væltede ned i de følgende uger, tolkede korsfarerne det som et tegn på at Gud var utilfreds med sine krigere. Hæren, der var hærget af sult, blev beordret til at holde tre dages faste. Til sidst var der kun 700 levende heste tilbage og flere og flere korsfarere deserterede. Da den byzantinske kejsers repræsentant forlod korsfarerhæren, blev det udlagt som forræderi, og flere af fyrsterne mente sig løst fra deres forpligtelse til at levere Antiokia tilbage til Byzans.

I maj 1098 var en muslimsk hær på vej for at undsætte Antiokia. Hæren, ledet af *Mosuls* hersker *Kerbogha*, var forstærket med soldater fra en række andre byer, bl.a. Bagdad. Korsfarerne risikerede at blive knust mellem undsætningshæren og bymurene.

Korsfarerne indtager Antiokia

Kerbogha forsøgte på vej til Antiochia i tre uger at belejre Edessa. I den tid lykkedes det normannerlederen *Bohemund* at etablere kontakt til en mand ved navn *Firouz*, der var kommandant for et stykke af Antiokas bymur og et af dens tårne. *Firouz*, der var armener, var konverteret til Islam og steget i graderne, men var blevet straffet for at have hamstret fødevarer. Han gik med til, mod bestikkelse, at give korsfarerne adgang til byen. *Bohemund* holdt aftalen hemmelig, indtil han opnåede de andre fyrsters tilsagn til, at han kunne beholde byen, hvis hans mænd var de første, der trængte ind i den, og den byzantinske kejser ikke i egen person kom og tog imod den.

Kort efter blev *Bohemunds* plan sat i værk og de øvrige fyrster indviet i planen. Ved solnedgang lod fyrsterne korstogshæren drage mod øst, som om de drog ud for møde *Kerboghas* hær. Midt om natten fik hæren ordre til at vende om og kort før dag gry kravlede 60 riddere ind igennem et vindue i *Firouz'* tårn. Antiokias porte blev åbnet, og byens tilbageværende kristne indbyggere hjalp med at massakrere den tyrkiske garnison.

Yaghi Siyan nåede at flygte, men blev kastet af sin hest på en smal bjergsti. Her blev han fundet af nogle armenere, der skar hans hoved af og bragte det til *Bohemund* mod belønning. 3. juni 1098 var Antiokia i korsfarernes hænder, men de var afkræftede og der var ingen forsyninger i byen.

De ledende fyrster fik hver tildelt et stykke mur at forsvare, ligene i gaderne blev fjernet og kirkerne rengjort. Byens græske patriark, der var blevet smidt i fængsel,

Antiokias bymure kan stadig ses sno sig op på bjerget bag byen. På toppen ligger resterne af byens citadel.

da korsfarerne dukkede op, blev løsladt og genindsat i sit embede. Få dage senere dukkede Kerboghas hær op og omringede byen fuldstændigt.

Kejser Alexios i Lilleasien

Kejser Alexios var i mellemtiden rykket ind i Lilleasien med en hær. Med hjælp af en byzantinsk flåde, der angreb kystbyerne fra søsiden, var erobringen af det vestlige Lilleasien stort set gennemført ved udgangen af 1097. Alexios var klar til at trænge videre østpå, men hans fremrykning blev besværliggjort af, at tyrkerne i Lilleasien havde forenet sig mod den ydre trussel.

Alexios kom i kontakt med flere af de korsfarere, der var deserteret, og fik at vide, at situationen ved Antiokia var håbløs. Da han ikke mente at kunne risikere sin hær i et forsøg på at undsætte korsfarerne, trak han sig tilbage. Korsfarerne i

Belejringsen og indtagelsen af Antiokia.

Antiokia så tilbagetrækningen som et bevis på at, Byzans havde forrådt korstoget og sandsynligheden for at Antiokia ville blive overdraget til Byzans svandt ind til næsten ingenting.

Kerbogha og slaget om Antiokia

Mens korsfarerne i Antiokia mente at have fundet *den hellige lanse*, der havde gennemført Jesus' side, mistede Kerbogha tilslutning i sin egen hær. Han blev beskyldt for at føre sig enevældigt frem blandt emirerne, på trods af at han blot havde været en simpel *atabeg* (: værge for en mindreårig prins). Blandt de muslimske fyrster var der udbredt frygt for, at Kerbogha ville udnytte en sejr over korsfarerne til at udvide sin magt, og ingen af emirerne ønskede at miste deres uafhængighed. Et frankisk herredømme i det vestlige Mellemøsten blev set som en mindre trussel end den, der kom fra emirernes muslimske trosfæller mod øst (: *frankere* var den muslimske betegnelse for de kristne vesterlændinge).

Søndag 27. juni prøvede korsfarerne at opnå frit lejde til at forlade byen, men Kerbogha krævede betingelsesløs overgivelse. Dagen efter marcherede korsfarerne ud af byen med den hellige lanse og stillede op i kampformation. Kerbogha undlod at angribe med det samme, fordi han ville være sikker på at korsfarerne ikke flygtede tilbage ind i byen. Netop da forlod flere af emirerne slagmarken, og da tyrkernes pile ikke standsede korsfarernes fremmarch, gik der panik i den ellers overlegne muslimske hær, der endte på flugt. For korsfarerne var sejren der fulgte et bevis på guddommelig indgriben.

Antiokias skæbne

Sejren over Kerboghas hær medførte, at korsfarerhæren endelig fik en chance for at hvile ud. De ledende fyrster besluttede at vente med at drage videre til 1. november. Samtidigt skændtes de om hvorvidt Antiokia, som det var aftalen, skulle overgives til Byzans eller til normanneren Bohemund. Han befæstede i mellemtiden sin position ved at tildele handelsrettigheder til købmænd fra Genova, der lovede at støtte hans krav på byen.

I juli 1098 brød en tyfusepidemi ud i Antiokia, der kostede biskop Adhemar af Le Puy livet. Hans død fik de ledende fyrster til at skrive til pave Urban II og bede ham om selv at komme til østen for at overtage kommandoen over korstoget. Den løsning var næppe sandsynlig, men korsfarerne håbede, at paven ville udpege en efterfølger til Le Puy.

Korstogets almindelige deltagere, soldater og pilgrimme, var 1. november blevet utålmodige efter at indfri deres pilgrimsløfte, og til slut gav de korstogets ledere et ultimatum. Hvis ikke fyrsterne nåede til enighed om Antiokias skæbne, ville byens mure blive jævnet med jorden. Det fik de ledende fyrster til at indgå et kompromis og drage af sted. Normanneren Bohemund blev i sidste ende fyrste over Antiokia, men byen forblev et stridspunkt mellem korsfarerne og Byzans.

Tekst 8

Ibn al-Qalanisi om mødet mellem frankerne og Rumseldsjukkerne (o. 1160)

Ibn al-Qalanisi (ca. 1073-1160), samtidig kronikør fra Damaskus, skriver om perioden december 1096 – december 1097:

I dette år begyndte der at ankomme en række rapporter om, at Frankernes hære var dukket op fra retningen af havet ved Konstantinopel, med styrker der var så mangfoldige, at deres antal ikke kunne beregnes. Mens disse rapporter fulgte, den ene efter den anden, og spredtes fra mund til mund, vidt og bredt, blev folk ængstelige og foruroligede. Kongen, hvis herredømme lå tættest på dem, Kiliç Arslan I, gik efter at have modtaget bekræftelse på disse udtalelser i gang med at samle styrker og opkræve skatter og gennemføre forpligtelsen til Hellig Krig. Han sammenkaldte også så mange af tyrkerne som han kunne, for at give ham støtte og opbakning mod dem, og et stort antal af dem sluttede sig til ham i lighed med hans brors *Askar* (: damishmendidsherskeren over det centrale og nordlige Anatoliens stående hær). Da hans selvsikkerhed derved var blevet styrket, og hans offensive kampkraft gjort formidabel, marcherede han ud til de vadesteder, spor og veje som Frankerne måtte passere, og viste ingen nåde over for dem, der faldt i hans hænder. Da han på denne måde havde dræbt et stort antal af dem, vendte de deres styrker imod ham,

besejrede ham og spredte hans hær, dræbte mange og tog mange til fange, plyndrede og undertvang. Tyrkerne, der havde mistet de fleste af deres heste, flygtede. Grækernes konge (: kejseren i Byzans) købte mange af dem de havde taget til fange, og fik dem transporteret til Konstantinopel. Da nyheden om denne skammelige og frygtelige ulykke for Islams sag blev modtaget, blev folks ængstelse akut, og deres frygt og uro voksede.

Godfred af Bouillon. En af de ledende fyrster i det første korstog.

Ma'arat al-Nu'man

I første omgang kom korsfarerne til byen og borgen *Ma'arat al-Nu'man*, og efter 14 dages belejring lykkedes det at trænge ind i byen. En del af byens borgere, der havde barrikaderet sig i deres huse, blev lovet frit lejde, men ingen blev sparet. Byens huse blev plyndret og brændt, og beboerne myrdet eller solgt som slaver. Erobringen fylder meget i senere arabiske kilder, også i forhold til Jerusalems erobring, på grund af den skæbne byen og dens indbyggere fik.

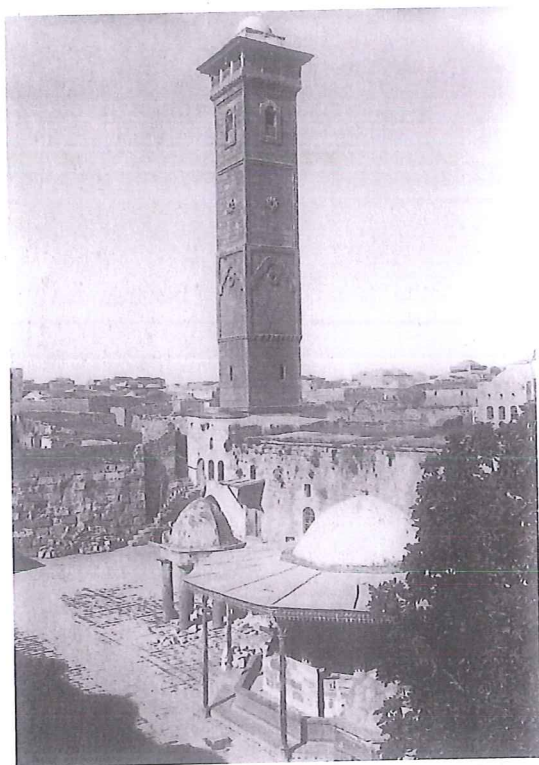
Jeg ved ikke om det er græsningsland for vilde bæster eller
mit hus, mit fødehjem.

Jeg vendte mig mod det og spurgte mens min stemme kvaltes af tårer og mit
hjerter sønderrevdes af lidelse og kærlighed.

Åh, hus, hvorfor har skæbnen afsagt sådan en uretfærdig
dom over os.

Samtidig arabisk digter om erobringen af Ma'arat al-Nu'man

Efter erobringen af *Ma'arat al-Nu'man* gik korstoget i stå, og det var igen soldaterne i hæren, der tog affære. De tilbød at anerkende Raymond af Toulouse som korstogets leder, hvis han ville føre hæren til Jerusalem. Raymond prøvede på et møde med de øvrige fyrster at købe sig til deres anerkendelse af ham som korstogets leder ved at tilbyde hver fyrste en sum penge afhængig af dennes status og betydning, men uden held.

Moskeen i Ma'arat al-Nu'man.

Da forhandlingerne mellem stormændene igen trak i langdrag, begyndte Raymonds egen hær at vælte bymurene i *Ma'arat al-Nu'man*. Raymond blev berøvet sin base og det tvang ham til at drage videre mod Jerusalem. Da korstoget fortsatte gik han, som det passede sig for en pilgrim, barfodet mod Jerusalem.

Vejen til Jerusalem

De lokale emirer var generelt godt tilfredse med det tyrkiske

nederlag ved Antiokia. For at stå på god fod med korsfarerne var de fleste endda villige til at levere forsyninger til korsfarerhæren.

Emiren i *Tripoli* købte immunitet for sin by ved at løslade 300 kristne fanger og forsyne hæren med heste, pakdyr og proviant samt et generøst pengebeløb. Da korsfarerne passerede forbi *Beirut*, blev de betalt for ikke at ødelægge frugttræer og afgrøder. Det var kun i enkelte tilfælde at korsfarerne mødte nogen modstand og tirsdag den 7. juni 1099 ankom resterne af korsfarerhæren endelig til Jerusalem.

Jerusalems belejring

Jerusalem var godt befæstet og forberedt på at blive belejret. Byens kristne befolkning var sendt bort. Det var midt om sommeren, brøndene uden for bymurene var dækket til eller forgiftet, der var langt til nærmeste vandforsyning, og korsfarerne havde ikke mandskab nok til at omringe hele byen. Efter råd fra en eremit på Olivenbjerget, der sagde at Gud ville skænke dem sejren, angreb korsfarerne Jerusalem en uge efter deres ankomst, men uden held.

Kort tid efter ankom en flåde af skibe fra England og Genova til havnebyen *Jaffa*, der var blevet forladt af muslimerne. Flåden medbragte forsyninger samt værktøj, reb, nagler og bolte til at konstruere belejringsudstyr. Det lykkedes korsfarerne at skaffe træ, så konstruktionen af belejringstårne og andet udstyr kunne gå i gang. Imens blev mangelen på vand mere og mere akut, og da der i begyndelsen af juli kom rygter om at en stor hær var draget fra Egypten var tiden ved at være knap for korsfarerne.

Processionen rundt om Jerusalem

En præst fik i starten af juli et drømmesyn, hvor den afdøde biskop Adhemar af Le Puy forklarede, at korsfarerne skulle opgive deres selviske intriger, faste og gå barfodede i procession rundt om Jerusalem. I løbet af ni dage ville byen så falde i korsfarernes hænder. Drømmen blev anerkendt som ægte, og to dage senere bevægede en højtidelig procession sig rundt om byen. Forrest gik biskopper og præster, bærende på kors og relikvier, derefter fyrster, riddere, soldater og pilgrimme på en lang række, alle barfodede. Muslimerne på bymuren hånedes det besynderlige optog. En frankisk krønike fra før 1111 beskrev det således:

”De lavede stort spektakel med trompeter og udsatte de kristne for enhver slags latterliggørelse, de kunne udtænke. Men værst af alt, foran alle de kristne ramte de det hellige kors, på hvilket den barmhjertige Kristus frelste den menneskelige race ved at udgyde sit blod, med et stykke træ, og så for at volde de kristne endnu mere sorg, slog de det i stykker mod muren, råbende ”Franki agip salip”, som på vores sprog betyder ”Frankere, er det et godt kors?””

Jerusalems erobring

Fire dage efter drømmesyntet stod to belejringstårne færdige, iklædt dyrehuder for at beskytte træværket mod ild. Angrebet på Jerusalem blev sat ind tre dage senere,

natten mellem den 13. og 14. juli. Korsfarerne fyldte voldgraven for at kunne få tårnene helt tæt på muren, mens forsvarerne bombarderede tårnene med sten og brændende ild. Forsvarerne havde først held med at forhindre korsfarerne i at få fodfæste på selve bymuren, men da det andet tårn kom på plads mod den nordlige bymur lykkedes det at etablere en bro fra tårnets top over på bymuren.

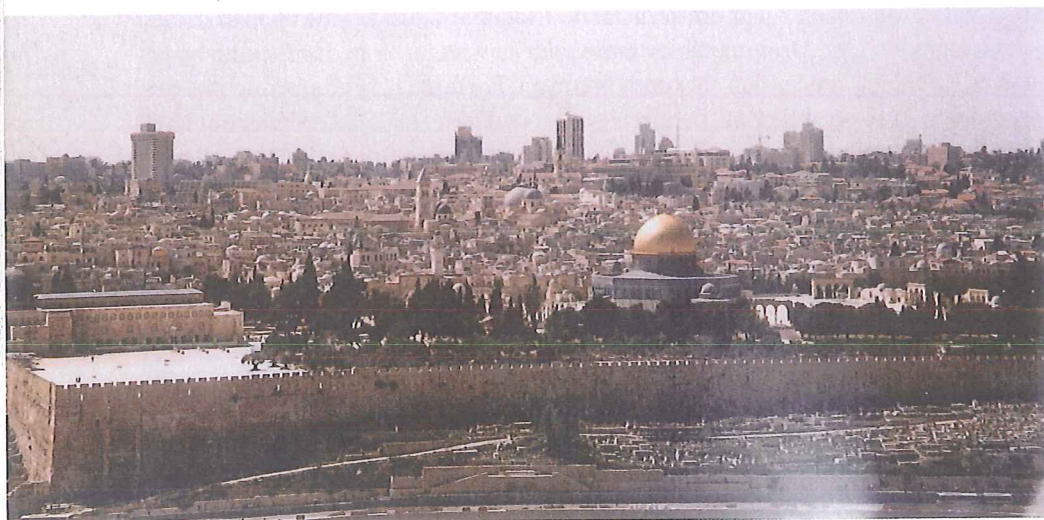
Korsfarerne trængte ind i byen. En stor flok muslimer søgte tilflugt på taget af *al-Aqsa* moskeen, hvor de overgav sig og lovede at betale en stor sum løsepenge. Byens guvernør trak sig tilbage til *Davidstårnet*, byens citadel, med sine mænd. Han fik senere lov til at forlade byen mod at overdrage tårnet til korsfarerne.

Erobringens følger

Efter flere års trængsler lykkedes det korsfarerne at erobre kristendommens helligste by. De kristne kilder beretter om en sand blodrus, hvor alle byens indbyggere blev massakreret. Muslimerne på toppen af *al-Aqsa* moskeen, der havde overgivet sig, blev slagtet til sidste mand. Jøderne, der havde søgt tilflugt i byens synagoge, blev brændt ihjel inden i den. Massakren gjorde et stort indtryk i samtiden, og begivenheden var på længere sigt med til at forene den ellers splittede muslimske verden imod korsfarerne.

Korstoget endte som en succes, på trods af de vanskeligheder korsfarerne måtte overkomme undervejs. Usandsynligheden af deres bedrift var netop et bevis på at Gud havde været med dem, og korsfarerne fik enorm prestige i Vesteuropa. Deres lidelser, erfaringer og sejre var med til at skabe grundlag for yderligere korstog, og for at selve korstogstanken kunne videreudvikles.

Den 17. juli 1099 mødtes de ledende fyrster i Gravkirken for at finde ud af, hvad der nu skulle ske med de erobrede byer og områder.

Jerusalem set fra Olivenbjerget.

Tekst 12

Gesta Francorum om Jerusalems erobring (o. 1101)

Uddrag af Gesta Francorum. Forfatteren, der er anonym, var selv deltager i det første korstog.

Onsdag og Torsdag (: den 13-14. juli) angreb vi byen fra alle sider, dag og nat. Men før vi angreb byen, beordrede biskopperne og præsterne ved bøn og formaning alle til at gå i optog rundt om byen til ære for Gud og de sørgede for bønner, almisser og faste.

Ved daggry fredag angreb vi byen fra alle sider uden at komme nogen vegne. Vi var alle sammen rystede og fortumlede. Da den tid var inde, da Vorherre Jesus Kristus nedlod sig til at lide på korset for os (: Jesu korsfæstelse fandt angiveligt sted sidst på formiddagen), gik vores riddere i tårnet, det vil sige hertug Godfred og hans broder Eustace, heftigt til angreb. Så klatrede én af vores riddere ved navn Lethold over bymuren. Lige så snart han dukkede op flygtede alle byens forsvarere. Vores mænd fulgte efter og dræbte og halshuggede dem hele vejen til Salomons tempel (: al-Aqsa moskeen). Der var et sådant slagteri, at vores mænd vadede i blod op til deres ankler.

Emiren (: guvernøren over Jerusalem), som var i Davidstårnet, overgav sig til greven (: Raymond af Toulouse) og åbnede den port for ham, hvor pilgrimme plejede at betale afgift. Da vores pilgrimme kom ind i byen, forfulgte og dræbte de saracenerne hele vejen til Salomons tempel, hvor tyrkerne havde samlet sig. Fjenden kæmpede voldsomt hele dagen igennem, og deres blod flød gennem templet. Til sidst var hedningene besejret. Vores mænd tog et antal mænd og kvinder til fange i templet.

De tilfangetagne blev enten dræbt eller fik lov at leve, som det passede vores mænd. På taget af Salomons tempel var en stor skare hedninge af begge køn forsamlet. Disse folk havde Tankred og Gaston af Bearn givet deres bannere (: som tegn på at de stod under deres beskyttelse). Snart efter løb alle vore mænd rundt i byen og bemægtigede sig guld og sølv, heste og muldyr samt huse fyldt med alle slags ting.

Lykkelige og grædende af glæde gik vores folk til vor Frelser Jesu grav, for at tilbede ham og betale deres gæld (: opfylde den ed, de som korsfarere havde sværget om at bede ved Jesu grav). Ved daggry (: den 16. juli) gik vores mænd forsigtigt op på taget af templet og angreb de saracenske mænd og kvinder og halshuggede dem med skarpslebne sværd. Nogen af saracenerne sprang dog ned fra templets tag. Da Tankred så dette, blev han meget vred.

Så holdt vores mænd en rådslagning og besluttede, at alle skulle bede og give almisser, således at Gud kunne vælge den person, som han ønskede skulle regere over de andre og styre byen. De beordrede, at alle de døde saracener skulle kastes ud af byen på grund af den voldsomme stank fra ligene, der fyldte byen. De levende saracener slæbte de døde uden for byen og stablede dem i stakke så store som huse. Ingen så eller hørte nogensinde om en sådan nedslagtning af hedninge, for ligbålene af dem blev formet som pyramider, og ingen kender til antallet bortset fra Gud.

Tekst 13

Ibn al-Athir om erobringen af Ma'arat al-Nu'man og Jerusalem (o.1230)

... Frankerne besteg den (: bymuren i Ma'arat al-Nu'man) med stormstiger. Deres opdukken i byen forfærdede muslimerne, der lukkede sig inde i deres huse. I tre dage var der ingen ende på nedslagtningerne; Frankerne dræbte mere end 100.000 mand og tog utallige fanger...

... Frankerne bevægede sig videre til Jerusalem og belejrede den i mere end seks uger. De byggede to tårne, af hvilke muslimerne afbrændte det ene, nær Sion, og dræbte alle inden i det. Det var knap holdt op med at brænde før en budbringer ankom for at bede om hjælp og bringe nyheden om, at den anden side af byen var faldet. Faktisk blev Jerusalem erobret om morgenen den 15. juli 1099. Befolkningen blev hugget ned af frankerne, der plyndrede området i en uge. En flok muslimer barrikaderede sig i Davidstårnet og kæmpede videre i flere dage... I Masjid al-Aqsa (: al-Aqsa moskeen) slagtede frankerne mere end 70.000 mennesker, iblandt dem et stort antal imamer og muslimske lærde. Fromme og asketiske mænd, der havde forladt deres hjemlande for at leve deres liv i gudsfrygtig afsondrethed på det Hellige Sted.

Der følger detaljer om frankernes plyndringer.

Flygtninge fra Syrien nåede Bagdad i ramadanen, blandt dem Qadi'en Abu Sa'd al-Hárawi. De fortalte kaliffens ministre en historie, der skar dem i hjertet og bragte tårer frem i deres øjne. Om fredagen tog de til hovedmoskeen og tiggede om hjælp, grædende, så deres tilhørere græd med dem, da de beskrev muslimernes lidelser i den Hellige By, mændene der blev dræbt, kvinder og børn, der blev taget til fange, hjemmene der blev udplyndret. På grund af de frygtelige trængsler de havde lidt, fik de lov til at bryde fasten.

Det kristne Jerusalem

Perioden 1099-1187 blev skæbneår for de statsdannelser, korsfarerne opbyggede i Mellemøsten. Korsfarerstaterne Edessa, Antiokia, Jerusalem og senere Tripoli skulle sikres og helst ekspandere for at sikre deres overlevelse på længere sigt. I begyndelsen gik det fint. Korsfarerne, eller *frankerne*, som muslimerne kaldte de kristne vesteuropæere, sikrede forsyningsvejen over Middelhavet og forsøgte at trænge ind i landet østpå for at få dybde i forsvaret af korsfarerstaterne. Fra Vesteuropa udgik der gang på gang nye korstog for at hjælpe frankerne i korsfarerstaterne, men vigtigst af alt var splittelsen i den muslimske verden. Når den ophørte, ville frankerne i korsfarerstaterne for alvor komme under pres.

Begyndelsen

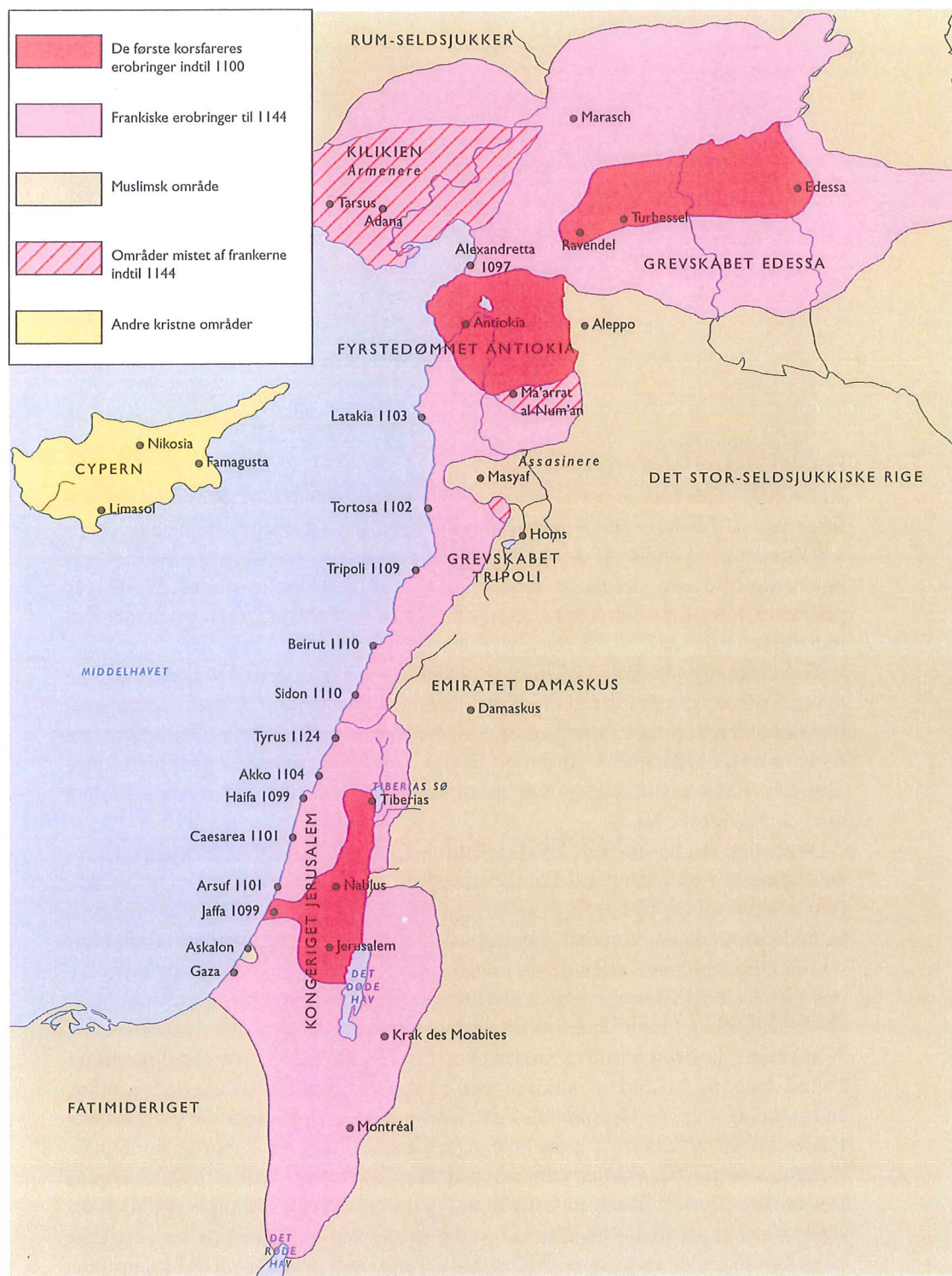
Da Jerusalem var erobret, rejste de fleste korsfarere hjem efter at have opfyldt deres pilgrimsløfte og hjulpet med at besejre en egyptisk invasionshær. En række af de ledende fyrster sikrede sig besiddelser i de nyvundne områder. I sommeren 1100 var der højst 4.000 europæere i alt i korsfarerrigerne Edessa, Antiokia og Jerusalem. I Jerusalem var der ikke mere end 200-300 riddere foruden et antal fodfolk. Mellem de byer korsfarerne havde erobret, lå der store områder, der stadig var på muslimske hænder.

Korsfareren *Godfred* (: *Godefroy*) *af Bouillon* blev den første hersker i Jerusalem med titlen *Den Hellige Gravs Beskytter*. Allerede i 1100 blev han efterfulgt af sin bror *Baudouin*, der blev kronet som konge af kongeriget Jerusalem.

Korstogene i 1101 og vejen til Jerusalem

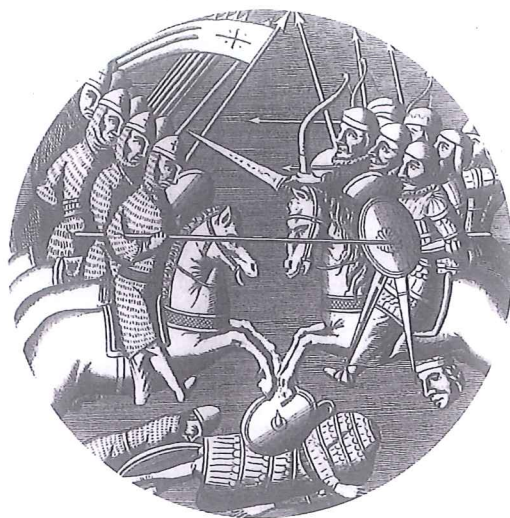
I 1101 drog flere nye korsfarerhære gennem Lilleasien, hvor de alle blev nedkæmpet af tyrkerne. Det var en katastrofe for korstogsbevægelsen og et alvorligt tilbageslag for de nye korsfarerstater. Nederlaget blev forklaret med deltagernes synder, og det satte det første korstog i et endnu mere strålende lys. For tyrkerne i Lilleasien kom sejrene som en kærkommen revanche.

Vejen gennem Lilleasien var usikker og søvejen over Middelhavet var det eneste alternativ. Frem til 1110 lykkedes det med hjælp fra flådestyrker fra de norditalienske handelsbyer *Venedig*, *Genova* og *Pisa* at erobre de fleste af kystbyerne på middelhavets østkyst, og dermed blev det sikrere for europæiske skibe med varer, pilgrimme og nye korsfarere at sejle over Middelhavet.

Kort 7: Korsfarerstaterne i Mellemøsten 1095-1144.

*Korsfarerne i kamp
mod egyptiske ryttere
ved Askalon i 1099.
Indgraving efter
et vindue i St. Denis
klosteret i Frankrig.*

Feudalismen i korsfarerstaterne

Korsfarerrigerne blev organiseret efter feudal model. Kongen af Jerusalem var den fornemste af fyrsterne, men de andre korsfarerstats fyrster var ikke hans vasaller. Kongens besiddelse af den hellige by Jerusalem gav ham dog en særlig status og det var ofte ham, der fik de forskellige fyrster til at handle samlet, når det var påkrævet. Kongens kontrol med de rige handelsbyer *Tyrus* og *Akko* gav ham store indtægter.

De ledende fyrster uddelte len til deres vasaller, der på grund af den konstante mangel på mandskab i det hellige land havde en stor grad af frihed, så længe de overholdt deres feudale forpligtelser. Selv om fyrsterne i mange tilfælde forfulgte deres egne politiske mål, viste det sig dog gang på gang, at de var nødt til at holde sammen. Enkeltvis kunne de ikke mobilisere nok mandskab til at drage i felten mod de muslimske hære.

De adelige, der bosatte sig i korsfarerstaterne, stammede som regel ikke fra Europas fornemste adelsslægter. I korsfarerstaterne giftede de sig hovedsageligt ind i hinandens familier, og her fik kvinderne, i modsætning til i Vesteuropa, arveret til besiddelser. Nyankomne adelige kunne således gifte sig til betragtelige besiddelser og titler, og det skabte grobund for en del splid.

Befolkningen i korsfarerstaterne

Frankerne gik først hårdt til værks over for den muslimske befolkning, men i længden kunne muslimerne ikke undværes som arbejdskraft og handelspartnere. Indvandringen fra Vesteuropa blev aldrig stor nok til at gennemføre en decideret kolonisering, og frankerne lærte at leve side om side med muslimerne.

Frankerne var, selv om de var et mindretal i det hellige land, i 1187 nået op på at være ca. 120.000. De bosatte sig som regel i befæstede byer og borge. Der var også et stort antal indfødte kristne, der hovedsageligt var arabisktalende og ikke til at kende fra de muslimske indbyggere. I byerne i kongeriget Jerusalem kom frankerne efterhånden i overtal, men i Edessa, Antiokia og Tripoli var de indfødte

Frescomaleri fra 1100-tallet af angribende korsridder.

kristne i overtal. På landet bestod befolkningen næsten udelukkende af indfødte kristne og muslimer.

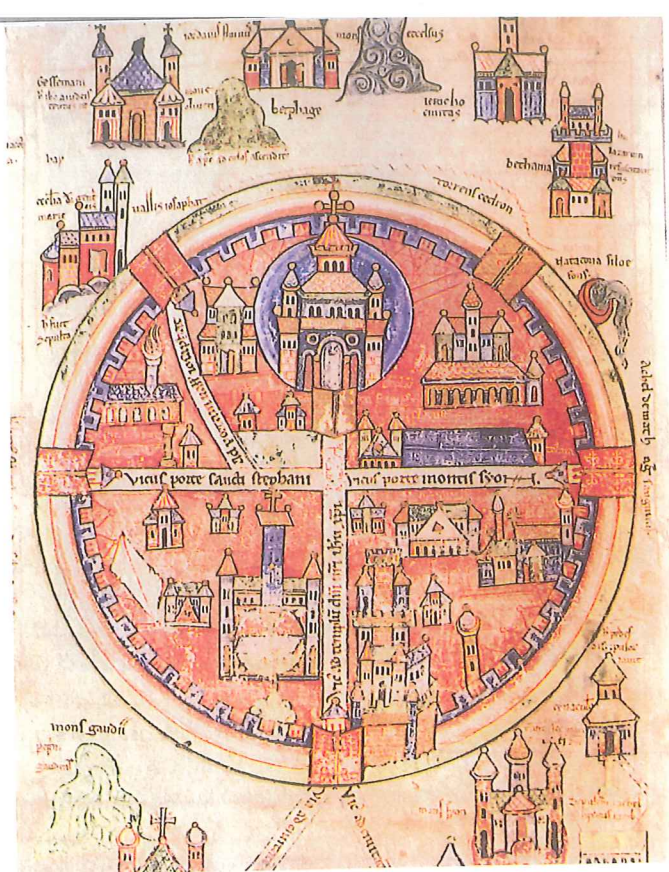
Den afgørende sociale og politiske skillelinie gik ikke mellem kristne og muslimer, men mellem frankerne og den indfødte befolkning. Frankerne var adelige eller borgere, og da adelen boede i byerne, havde de ikke nogen direkte kontakt til de bønder, der betalte afgifter til dem. Det svarede til situationen på den anden side af grænsen, hvor tyrkiske fyrster og krigere herskede over en indfødt arabisk bondestand.

Den muslimske verdens reaktion på det første korstog

I den muslimske verden var der i begyndelsen en del forvirring omkring, hvor korsfarerne kom fra og hvad deres mål var. Deres religiøse ildhu og brutalitet gjorde et voldsomt indtryk, og muslimske flygtninge appellerede flere gange til kaliffen i Bagdad om hjælp.

Ali Ibn Tahir il-Sulami (1039-1106), en sunnimuslimsk lærd fra Damaskus, skrev i et værk om hellig krig i 1105, at der var tale om en slags kristen jihad, der havde til formål at erobre Jerusalem og hjælpe de kristne i Mellemøsten. De rettroende muslimer skulle ikke fortvivle, selvom der var tale om politisk og moralsk forfald i islam. Profeten Muhammed havde forudset, at Jerusalem ville gå tabt, men blive vundet tilbage efter en periode, hvorefter også Konstantinopel ville blive erobret.

De lokale muslimske fyrster forhandlede og indgik alliancer med korsfarerstaterne på et fuldstændigt pragmatisk grundlag. Frankerne fungerede som modvægt mod de muslimske riger østpå. Det lokale magtspil overskyggede de religiøse modsætninger, og der kom ikke nogen umiddelbar religiøs vækkelse eller tilslutning til jihad blandt muslimerne.

Kort over Jeru-
salem fra Robert
Munkens korstogs-
krønike fra 1099.
Nord er placeret til
venstre.

Korsfarerstaterne i en fjendtlig verden

Korsfarerstaternes første halvtreds år var præget af erobringen af kystbyerne og af gentagne forsøg på, uden held, at trænge østpå, ind i landet. De kristne korsfarerstater forblev grænsestater, væbnet til tænderne og konstant i kamp med deres omgivelser.

Frankernes fjender var aldrig langt borte, og de frankiske fyrsters personlige og militære evner påvirkede derfor samfundet konstant. Når der blev strid om retten til at arve fyrstetitler, kunne det kaste hele samfundet ud i krise.

Frankerne var beskyttet af de bjergkæder, der adskilte kystsletten fra det indre af landet. Oveni kom en række imponerende borge, der blev opført for at kompensere for mangelen på soldater.

Den ekstremistiske shiamuslimske sekt *assasinerne* spillede en særlig rolle under korstogene. Sekten havde specialiseret sig i snigmord på deres religiøse og politiske modstandere og opererede fra borge i det nordlige Syrien under ledelse af "den gamle mand på bjerget". De indgik i det komplicerede alliancemønster, der prægede Mellemøsten på korstogenes tid.

Korsfarerstaternes vigtigste forsvar var spliden i den muslimske verden, der umuliggjorde fælles indsats mod frankerne. Alliancer med skiftende muslimske herskere var derfor et vigtigt led i korsfarerrigernes politik, der kunne være svært at forstå for nyankomne fra Vesteuropa.

De italienske byer og handelen

De italienske handelsbyer hjalp med at indtage byerne på den østlige middelhavskyst og sikrede sig handelsprivilegier i korsfarerrigerne. På den måde fik de direkte adgang til handelen i Mellemøsten og sikrede samtidig korsfarerstaternes forsyningslinje til Vesteuropa. Det betød en nogenlunde sikker vej for handelen og for nye bølger af pilgrimme og korsfarere. Flere af kystbyerne, ikke mindst *Tyrus* og *Akko*, udviklede sig til blomstrende handelsbyer. Peber, ingefær og parfumer, klæde og guld blev fragtet til Europa, mens tømmer og jern, linned og uldstoffer blev bragt den anden vej. Mod at betale told og skat kunne kristne og muslimske købmænd som regel rejse frit mellem byerne på begge sider af grænsen.

De kristne ridderordener

De kristne ridderordener, *johanniterordenen* og *tempelridderne*, spillede en særlig rolle i korsfarerrigernes historie. De var netop ikke korsfarere, men blev skabt som en slags bevæbnede munkeordener, hvis opgave det var at beskytte pilgrimmene på vejene i det hellige land, og de blev anerkendt af paven.

Ridderordenerne blev en elitestyrke i kampen mod muslimerne, og de overtog efterhånden en stor del af de vigtigste borge, blandt andre *Krak des Chevaliers* i 1144, fordi de havde store indtægter fra besiddelser i det hellige land og i Vesteuropa og derfor bedre kunne magte opgaven end de lokale baroner.

Johanniterordenen stod oprindeligt for opretholdelsen af et hospital i Jerusalem, men blev til en ridderorden i 1130'erne. Tempelridderorden blev oprettet allerede i 1119. De kunne kendes på deres henholdsvis hvide og røde kors på tunikaerne, som de bar uden på rustningen.

Tempelridderne og johanniterne blev rekrutteret over hele Vesteuropa, og deres samlede styrke i det hellige land var på sit højeste op imod 650 riddere. Det var det samme antal riddere som der fandtes uden for ridderordenerne. Hertil kom en større styrke af fodfolk. Ridderordenerne var en selvstændig magtfaktor i det hellige land og efterhånden dukkede de også op andre steder.

Krak des Chevaliers set fra vest.

Tekst 15

Fulcher af Chartres om livet i det hellige land (før 1128)

Fulcher af Chartres, der var med på det første korstog, beskriver livet i det hellige land.

Vi, som var vesteuropæere, er nu blevet orientalere. Den, som var romer eller franskmand, er her galilæer eller indbygger i Palæstina. Den, som boede i Rheims eller Chartres, betragter sig her som borger i Tyrus eller Antiokia. Vi har allerede glemt vort fødeland. Mange af os kender det slet ikke mere eller hører i hvert fald aldrig mere tale derom. Mange af os ejer her i landet huse eller tjenere, som vi retmæssigt har arvet. En har ægtet en kvinde, som slet ikke er fra samme land som han selv, en syrisk eller armenisk eller endog en saracenisk kvinde, som har modtaget dåbens nåde. En anden har sin svigersøn eller sin svigerdatter hos sig eller sin svigerfar eller sin stedsøn. En tredje er omgivet af sine nevøer eller endog sine grandnevøer. En dyrker vinhaver, en anden marker. De taler forskellige sprog og er dog i stand til at forstå hinanden. De mest forskellige tungemål er nu fælles for både det ene og det andet folkeslag, og den indbyrdes tillid fører selv de fjerneste racer nærmere til hinanden.

Tekst 16

Fransk korsfarersang (o. 1145)

Den tidligst kendte franske korsfarersang, skrevet af en anonym forfatter omkring 1145-46 i forbindelse med det andet korstog.

Riddere, I er virkelig heldige
at Gud har udsendt sit kald om hjælp til
jer
mod tyrkerne og almoraviderne (: muslimsk
herskerdynasti i Spanien)
som har forøvet sådanne æreløse gerninger
mod ham
De har ulovligt bemægtiget sig hans len;
vi må virkelig sørge over dette
for det var dér Gud først blev tjent
og erkendt som herre.
Enhver der nu ledsager Ludvig (: den fran-
ske konge)
behøver ikke frygte helvede,
for hans sjæl vil være i Paradis
hos Vor Herres engle.

Den muslimske verdens reaktion på korstogene

8

Det tog tid, inden den muslimske verden begyndte at reagere på korsfarerstaternes eksistens og endnu længere tid, før den muslimske verden satte en effektiv modoffensiv ind overfor frankerne. Sultanen i Bagdad, der var under pres fra flere sider, forsøgte efter 1110 en række angreb fra øst. De mislykkedes, fordi den muslimske verden var splittet over for korsfarerne. Ved én lejlighed blev sultanens hær nægtet adgang til Aleppo, og senere blev en hær østfra mødt af en alliance af muslimer og frankere. Sultanen afholdt sig herefter fra at blande sig i syrisk politik.

Den muslimske verden blev alligevel i 1100-tallet præget af en moralsk oprustning, der bl.a. kom til udtryk i flere teoretiske, religiøse afhandlinger om jihad.

I 1119 besejrede Aleppos muslimske hersker 700 riddere og ca. 3.000 soldater fra Antiokia, på et sted der efterfølgende blandt frankerne fik navnet *Ager Sanguinis* (: Blodets Mark). Det var første gang en lokal fyrste, uden hjælp udefra, tilføjede frankerne et nederlag. Det frankiske nederlag blev direkte årsag til det korstog, der erobrede havnebyen *Tyrus* i 1124.

Edessas fald og det andet korstog

I den muslimske verden findes der ikke nogen inskriptioner på monumenter og bygninger fra tiden mellem 1099 og 1146, der nævner jihad, bortset fra i Syrien. De begyndte at dukke op med de første muslimske sejre, som et propagandaredskab for de muslimske fyrster, der kæmpede mod frankerne.

Edessa faldt i 1144 til den muslimske fyrste *Imad al-Din Zangi* (1127-1146) af Aleppo og Mosul. Han antog straks efter erobringen rollen som islams forkæmper og blev overstrøet med ærestitler af kaliffen i Bagdad. Edessas fald medførte, at paven straks iværksatte et nyt korstog. Dette *det andet korstog* blev af et langt større omfang og var bedre forberedt, både økonomisk og praktisk, end det første. Det fik deltagelse af den tyske kejser og den franske konge, der udstedte en særlig korstogsskat for at finansiere sit korstog, og Byzans gik endnu en gang med til at lade korstoget drage igennem byzantinsk territorium.

Korstogene i 1147 blev enestående, fordi der på én gang blev prædikeret korstog til det hellige land, mod muslimerne i Spanien og mod hedninge i Østeuropa. Korstogstanken fandt dermed anvendelse over en langt bredere front end blot i det hellige land (se også kap. 11). Mange af de adelige, der deltog i de forskellige korstog, var beslægtet med de første korsfarere.

Belejringsen af Tyrus i 1124.

Det andet korstog i Lilleasien

Den tyske hær nåede først frem til Konstantinopel og drog med det samme ind i Lilleasien. Her stod tyrkerne denne gang forenet mod korstoget og havde desuden lært vesteuropæisk krigsførelse at kende. I nærheden af Dorylaeon faldt den tyske hær i et baghold og blev slået på flugt.

Det franske korstog, og resterne af det tyske, valgte herefter en sydligere rute ind i Lilleasien, langs med kysten. Her blev de konstant udsat for tyrkiske angreb, uden at få den hjælp fra de byzantinske byer på vejen, de havde regnet med. Korstoget strandede til slut i byen *Adalia* i det sydlige Lilleasien. Byzans lovede at sejle korsfarerne til Antiokia, men da flåden dukkede op viste den sig at være alt for lille, og en del af hæren måtte kæmpe sig vej over land med enorme tab til følge. Det andet korstog viste sig på afgørende vis at mangle flådestøtte på sin vej gennem Lilleasien.

Nederlaget ved Damaskus

I juli 1148 gik resterne af det andet korstog og de kristne fyrster i det hellige land til angreb på Damaskus. Byen var strategisk vigtig, men var samtidig den by frankerne havde været allieret med mod det stadig stærkere muslimske rige i det nordlige Syrien. Angrebet blev en fiasko, korsfarerne løb tør for vand og forsyninger og måtte trække sig tilbage, da en muslimsk undsætningshær var på vej.

Kristne fanger halshugges.

Det andet korstogs nederlag betød, at korstogsbevægelsen mistede prestige i Vesteuropa. Strømmen af pilgrimme fortsatte, men der kom kun få større korstogsekspeditioner. Korsfarerstaternes muligheder for at alliere sig med venligtsindede muslimske fyrster svandt ind, og i Damaskus fik den muslimske fyrste sværere ved at sikre byens uafhængighed af herskeren i Aleppo.

Nur al-Din og den muslimske enhed

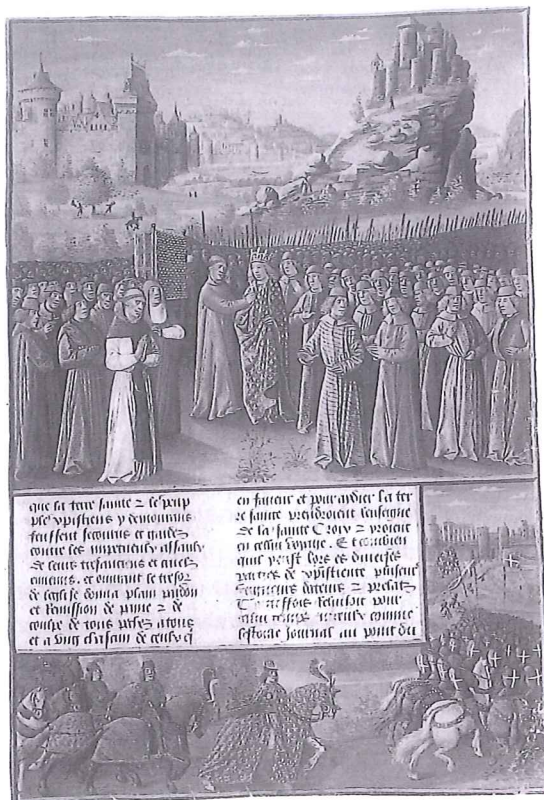
I Aleppo blev Zangi efterfulgt af sin yngste søn *Nur al-Din*. Frankerne benyttede tronskiftet til at forsøge at generoobre Edessa i samarbejde med byens armensk kristne befolkning, men led et knusende nederlag til Nur al-Din. Edessas armenske befolkning blev massakreret. Tre år senere kunne Nur al-Din sende fyrsten af Antiokias hoved til kaliffen i Bagdad for at understrege, at han nu var muslimernes førende kriger i kampen mod frankerne.

Nur al-Din fortsatte med at forsøge at fremme enheden i den muslimske verden og tanken om hellig krig mod frankerne, under sin egen ledelse. I 1154 lykkedes det for Nur al-Din uden et sværds slag at indtage Damaskus, efter at frankerne to gange havde forhindret ham i at erobre byen. Hele det muslimske Syrien stod dermed, for første gang efter det første korstog, under én herre.

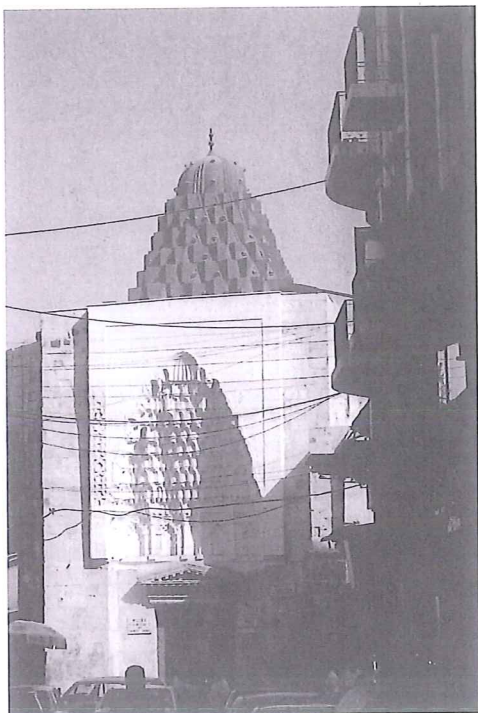
Nur al-Din og jihad som våben i kampen mod frankerne

Eftertidens arabiske kronikører har beskrevet Nur al-Din som en troens forkæmper, selv om han i begyndelsen ikke fremstod forskelligt fra mange andre muslimske fyrster, der prøvede at vinde opbakning til at udvide deres territorium.

Fra starten af sin karriere var Nur al-Din en offentlig fortaler for jihad, og gjorde sig umage med at fremstå som en retfærdig hersker. Han byggede en retsbygning i Damaskus og sponserede byggeriet af utallige religiøse skoler (*madrasaer*),

Den franske konge tager korset forud for det 2. korstog.

Maristan Nur al-Din. Hospital i Damaskus bygget i 1154 af Nur al-Din.

Kampen om Egypten

I takt med Nur al-Dins voksende styrke voksede også frankernes interesse i det rige, men svækkede, Egypten. Det var afgørende, at Nur al-Din ikke udvidede sin indflydelse hertil, og dermed indkredsede korsfarerstaterne. Kunne frankerne selv få kontrollen med Egypten, ville de få nem adgang til forsyninger og indtægter fra handelen.

I 1160'erne forsøgte kongen af Jerusalem flere gange at erobre Egypten, men gang på gang kom undsætningshære fra Syrien i vejen for den frankiske offensiv. I 1168 nåede frankerne helt frem til Cairos mure, men måtte trække sig tilbage.

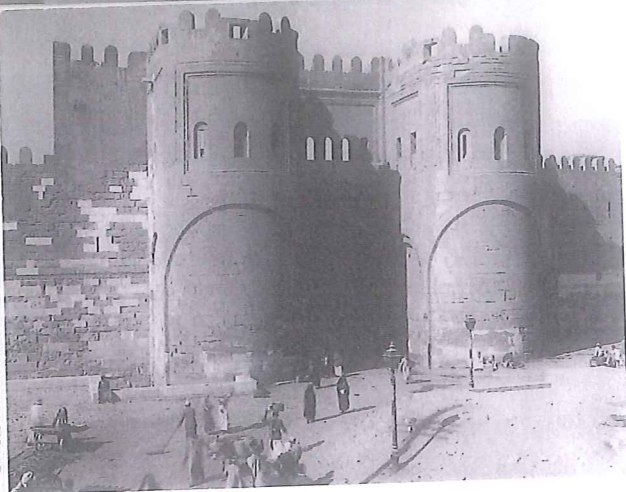
Året efter lykkedes det Nur al-Din at få kontrol med Egypten. Da hans udsending *Shirkuh* døde kort tid efter, overtog Shirkuhs nevø *Saladin* (: egl. Salah al-Din) onklens post. Han overvandt et frankisk-byzantinsk invasionsforsøg og konsoliderede derefter sit styre i Egypten. Få år efter afskaffede Saladin fatimidekalifatet og abbasidekaliffens overhøjhed blev igen udråbt i Egypten.

Saladin som rival til Nur al-Din

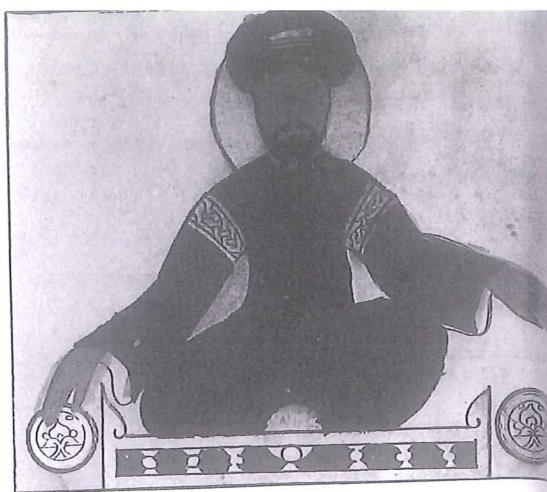
I Egypten blev Saladin snart i stand til, selv om han var Nur al-Dins undersåt, at mønstre en styrke, der var på højde med sin herre, og forholdet mellem de to blev stadig mere anstrengt. Saladin undlod to gange at bistå Nur al-Din i et angreb på

der var centrale for sunniislams opsving i perioden. Der opstod en alliance mellem de religiøse og militære klasser i det muslimske samfund, der fremmede tanken om jihad, hellig krig, mod den frankiske plage.

Nur al-Din gjorde tilbageero-bringen af Jerusalem til målet for jihad, ved at spille på byens religiøse betydning for muslimerne. Han fik fremstillet en *minbar* (: en prædikestol), der skulle opstilles i al-Aqsa moskeen, når han havde erobret Jerusalem, som et symbol over for den muslimske befolkning på hans vilje til jihad. Prædike-stolen blev efter Nur al-Dins død opstillet i al-Aqsa-moskeen, hvor den stod indtil den blev ødelagt af en kristen australsk fanatiker i 1969.

Bab al-Futah, byport i Cairos bymur fra 1087.

Samtidigt arabisk portræt af Saladin.

korsfarerborgen *Montreal*, der belejligt lå på vejen mellem Saladins Egypten og Nur al-Dins Syrien. Da Nur al-Din døde i 1174 var det ikke kommet til noget brud mellem de to, men fundamentet for muslimsk enhed var blevet lagt af Nur al-Din.

Frankerne kunne ikke længere spille forskellige muslimske fyrster ud mod hinanden, og de måtte i stigende grad koncentrere sig om at forsvare byer og borge. Samtidigt blev kongeriget Jerusalem ramt af indre splid om kongetitlen, og da Byzans i 1176 kom ud for et nyt katastrofalt nederlag til tyrkerne i Lilleasien, forsvandt korsfarernes muligheder for at få hjælp fra den kant.

Saladin overtager magten

Nur al-Dins død gav korsfarerstaterne et pusterum, men allerede i 1174 rykkede Saladin ind i Damaskus, og i de følgende år udvidede han sit magtområde til det nordlige Syrien. To gange overlevede han assasinernes forsøg på at snigmyrde ham.

Saladin byggede videre på Nur al-Dins jihad-propaganda og da han havde konsolideret sin magt i den muslimske verden, mobiliserede han en koalition til et angreb på kongeriget Jerusalem.

Saladins hær var en professionel hær, der hovedsageligt bestod af kurdiske og tyrkiske soldater, samt et vigtigt kontingent af tyrkiske elitesoldater, de såkaldte *mamelukker*. De var slavesoldater, drengebørn købt i en ung alder og opdraget til militærtjeneste og lydighed mod herskeren.

De var mestre i bueskydning til hest og kunne, hvad angik buernes rækkevidde og gennemslagskraft, måle sig med de engelske langbuer, der blev berømte i middelalderens Europa. Buen kunne endda bruges til hest som et offensivt våben.

Situationen tilspidses

I 1187 fik Saladin en undskyldning til at bryde den våbenhvile, han havde indgået med frankerne. Borgherren *Reynauld de Chatillon* overfaldt en karavane mellem Cairo og Damaskus og nægtede at levere byttet tilbage, på trods af kongen af Jerusalems

indgriben. Reynauld mente at herske uindskrænket i sine lande og han havde ikke selv indgået nogen våbenhvile. Han var i forvejen berygtet i den muslimske verden for at have søsat ekspeditioner i Rødehavet, der truede de hellige byer Mekka og Medina, og Saladin svor at ville dræbe Reynauld med sine egne hænder.

Slaget ved Hattins Horn

Den 30. juni 1187 gik Saladin over Jordanfloden med en styrke på ca. 20.000 mand. Frankerne rejste en hær af samme størrelse, heraf 1.200 riddere. Det var stort set alle de soldater, der kunne krybe og gå i kongeriget Jerusalem. Frankernes taktik gik ud på at undgå et åbent slag og ved deres blotte tilstedeværelse afskrække Saladin fra at trænge længere ind på kristent territorium. Hvis Saladin alligevel ville udkæmpe et slag, havde frankerne valgt en stilling, der var nem at forsvare.

Saladin gik i stedet i gang med at belejre korsfarerborgen i *Tiberias* og provokerede dermed kong *Guy* af Jerusalem til at forlade sin defensive position. På vej mod *Tiberias* afskar Saladin frankerne på et sted, hvor de ikke havde adgang til vand.

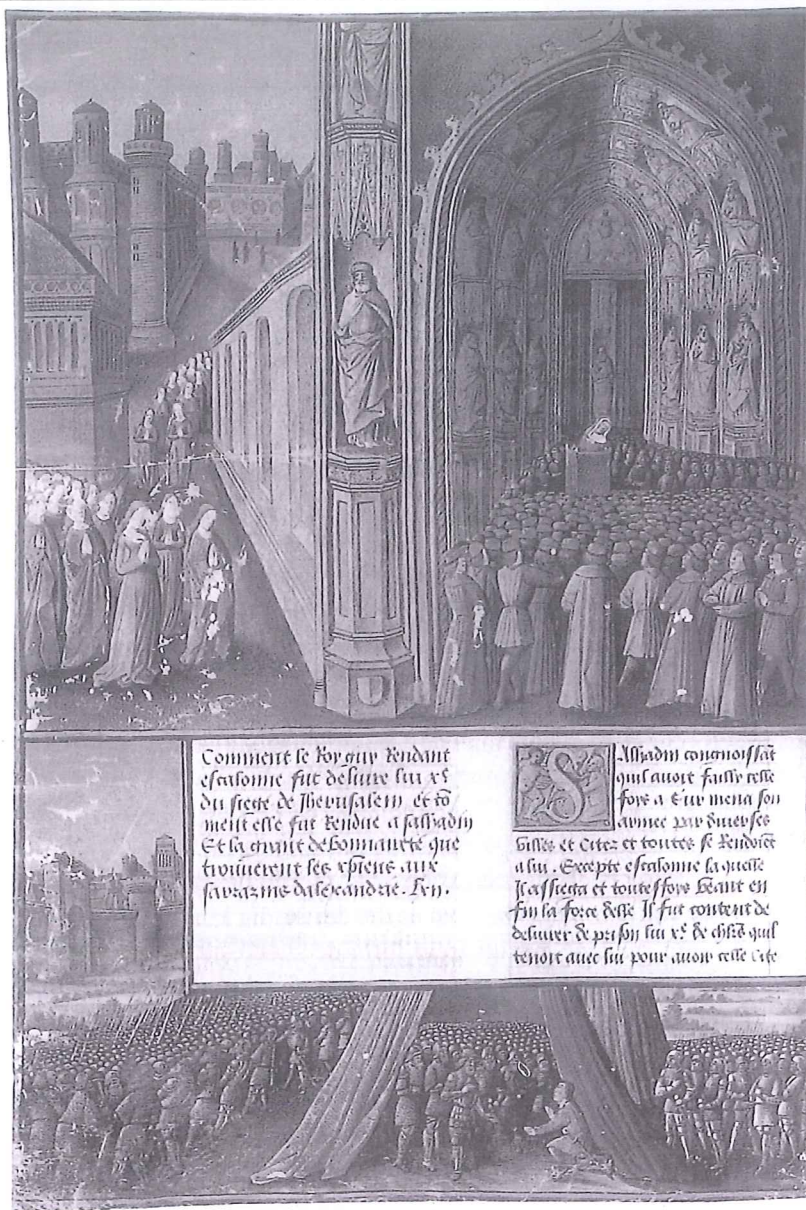
Det meste af den kristne hær blev nedkæmpet ved to bakketoppe kendt som *Hattins Horn*. Kun nogle få riddere slap væk. To hundrede tempelriddere og medlemmer af johanniterordenen blev slået ihjel og Saladin huggede personligt hovedet af Reynauld de Chatillon.

Efter Hattin

For korsfarerrigerne var nederlaget en katastrofe. Borge og byer var blevet tømt for soldater, og der var ikke noget håb om at de, der stadig kunne forsvares, ville blive undsat. Saladin rykkede hurtigt frem forbi de stærkeste borge for at vinde kontrol med kystbyerne. Hvis frankerne overgav sig, fik de frit lejde til at forlade de belejrede byer. Jerusalem overgav sig 2. oktober.

Saladin erobrer det Sande Kors ved Hattin.

Jerusalems overgivelse. Øverst fortæller byens kommandant, Balian af Ibelin byens befolkning om byens situation inden han nederst overgiver byen til Saladin.

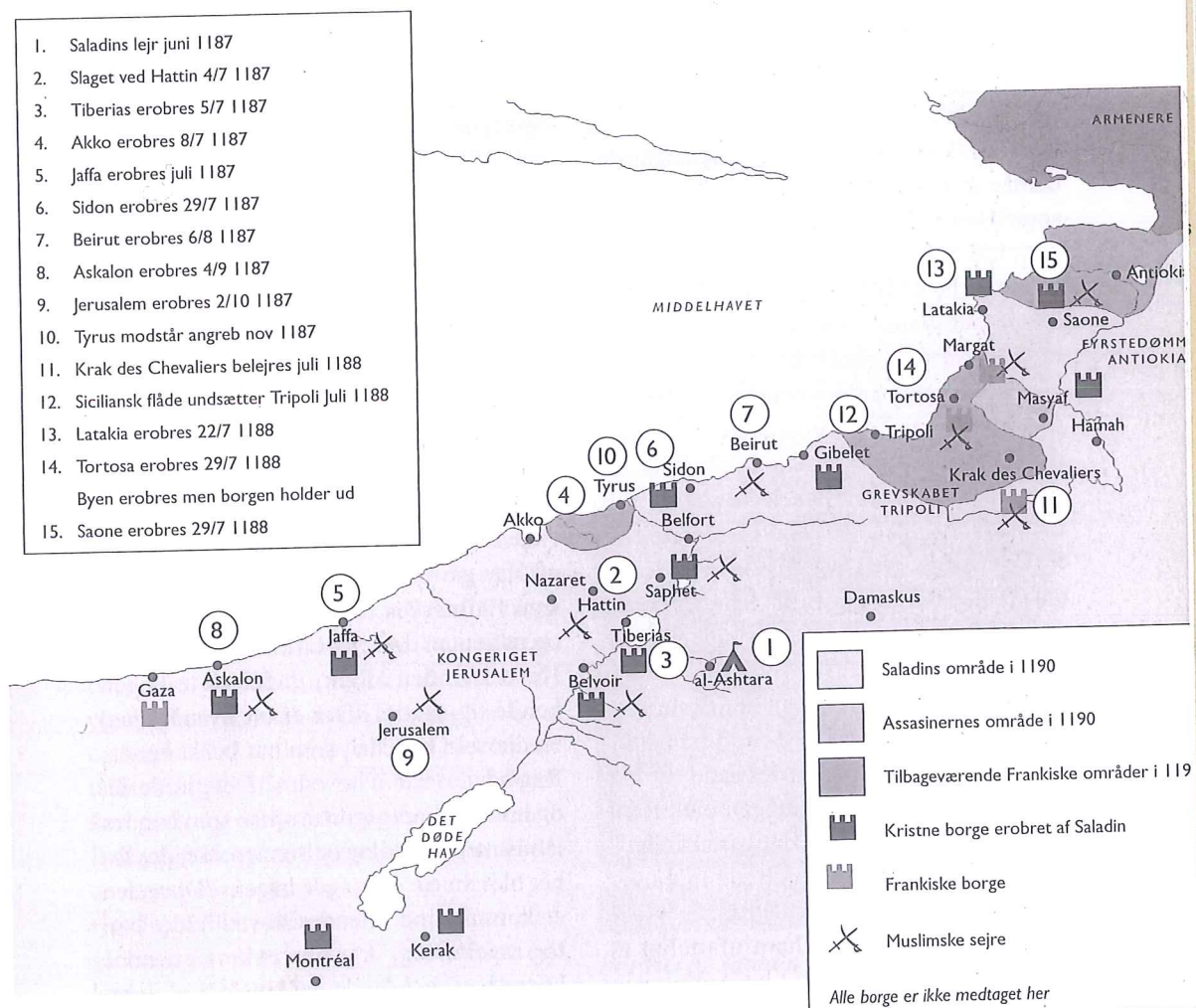
Det var højdepunktet af Saladins karriere, og han sørgede for, at hans officielle ankomst til byen fandt sted på årsdagen for Muhammeds natlige rejse til himmelen. Med erobringen af Jerusalem var målet for jihad, som Nur al-Din havde formuleret, nået. Korset på klippemoskeens tag blev taget ned og der blev hejst muslimske flag. Moskeerne genåbnede efter at være blev rensset med rosenvand og røgelse.

I de følgende år blev størstedelen af korsfarerstaterne erobret. Kirker blev lukket og omdannet til moskeer, men de indfødte kristne fik lov at dyrke deres tro uhindret.

Jøderne fik igen lov at etablere sig i Jerusalem. Kejseren i Byzans lykønskede Saladin og anmodede om, at de hellige steder i Jerusalem blev overladt til græsk-ortodokse præster.

Saladin kunne nu retfærdiggøre sine tidligere angreb på muslimske naboer som et led i at skabe den enhed blandt muslimerne, der havde gjort det muligt at jage frangerne bort. Saladin, der var gaymild over for sine forbundsfæller, havde til gengæld næsten udtømt sine finansielle ressourcer.

Tyrus i kongeriget Jerusalem holdt endnu ud. Et korstog var dukket op i rette tid til at byen kunne modstå Saladins belejring. Saladin måtte til slut modvilligt lade sin hær drage hjem efter et langt og sejrrikt felttog, uden helt at have fået bugt med frangerne.

Kort 8a: Saladins erobringer 1187-1190.

udåndede øjeblikkelig. Efter at have spurgt dem, om min tjeneste stadig var påkrævet, og efter at have fået negativt svar, vendte jeg tilbage, idet jeg havde lært noget om deres medicinske forhold, som jeg hidtil havde været uvidende om.”

Tekst 19

Ibn al-Athir om Saladins erobring af Jerusalem (o. 1230)

I denne farlige stilling anså de kristne anførere det for nødvendigt at kapitulere. Man sendte de fornemste borgere ud til Saladin, som svarede således på deres henvendelse: ”Jeg vil optræde på samme måde over for jer, som de kristne gjorde over for muhammedanerne, da de erobrede Den hellige By, d.v.s. jeg vil lade mændene springe over klingen og gøre resten til slaver. Kort sagt – jeg vil gengælde ondt med ondt”. Da Balian, søn af Basran, som førte kommandoen i Jerusalem, hørte dette svar, anmodede han om frit lejde for at kunne gå ud og selv forhandle med sultanen. Hans anmodning blev imødekommet. Han trådte frem for Saladin og gjorde indsigelser over for ham. Da Saladin viste sig ubøjelig, nedlod Balian sig til at trygle og bede, men da Saladin vedblev at være hård og ubønhørlig, lod han sin forsigtighed fare og sagde: ”Du skal vide, o sultan, at vi er en talløs mængde kristne i byen, og at Gud alene kan gøre sig en forestilling om vort antal. Indbyggerne er uvillige til at kæmpe, fordi de regner med at kunne opnå kapitulation på rimelige vilkår, sådan som I har indrømmet så mange andre det. Jeg frygter døden og hænger ved livet. Men hvis døden imidlertid er uundgåelig, da sværger jeg ved den Gud,

som hører os: Vi vil dræbe kvinder og børn, og vi vil brænde vore rigdomme, så at vi ikke efterlader jer så meget som en eneste écu (: mønt). I vil ikke finde nogen kvinder tilbage, som I kan gøre til slaver, ej heller mænd, som I kan lade springe over klingen. Vi vil ødelægge Sakkra-kapellet (: klippemoskeen) og moskeen al-Aqsa sammen med alle de andre hellige steder. Vi vil skære halsen over på alle de muhammedanere, som er fanger inden for vore mure, og det er i alt fem tusind. Vi vil ikke lade et eneste lastdyr være i live. Vi vil rykke ud mod jer. Vi vil slå som folk, der kæmper for livet, og for hver en af vore, som falder, vil der falde mange af jeres. Vi vil dø som frie mænd, eller også vil vi triumfere med ære”. Ved disse ord rådspurgte Saladin sine emirer, som var af den mening, at man skulle indrømme byen en hæderlig kapitulation.

Portræt af Saladin som 'Rex Aegypt' fra et 1300-tals manuskript med verdenshistoriens store personligheder.

Jerusalem tabt og genvundet 1189 – 1229

9

Efter Saladins erobringer var de resterende frankiske besiddelser i en kritisk situation. Til gengæld udløste Jerusalems fald en ny bølge af korstogsiver i Vesteuropa.

Den samme måned som Jerusalem overgav sig til Saladin, i oktober 1187, kom paven med opfordringen til det, der er blevet kaldt *det tredje korstog*. I pavens opfordring spillede angeren over tabet af Jerusalem en stor rolle, og paven lagde vægt på, at det var kristendommens åndelige sundhed, der afgjorde udfaldet af krigen mod muslimerne.

Vesteuropas stærkeste konger valgte at deltage: *Kejser Frederik I Barbarossa* fra Tyskland, *kong Filip II Augustus* (1180-1223) af Frankrig og *kong Richard Løvehjerte* af England. Den franske og engelske konge opkrævede en direkte skat for at finansiere deres korstog. Den blev kendt som *Saladin-tiende*.

Frederik Barbarossa og det tredje korstog

Den tyske hær, der måske var den største i korstogenes historie, drog af sted over land i maj 1189 og på vejen gennem Lilleasien lykkedes det, i maj 1190, at erobre byen *Ikoniium* (: Konya) fra Rum-seldsjukkerne. Seldsjukkerne valgte herefter at samarbejde for at slippe af med den tyske korsfarerhær.

Korstogshærens fremmarch foregik i god orden, indtil kejser Frederik Barbarossa druknede i en flod i det østlige Lilleasien, sandsynligvis på grund af et hjerteanfald. Den tyske hær faldt fra hinanden, og det tyske korstogs eneste resultat blev stiftelsen af en orden uden for Akko, der blev til den tyske ridderorden. Den kom til at gøre sig stærkt bemærket på korstog i Østeuropa.

Det tredje korstog foran Akko

I april og juni 1191 ankom den franske konge Phillip II og den engelske kong Richard Løvehjerte til det hellige land. Her havde kongen af Jerusalem (af navn men ikke af gavn), *Guy de Lusignan*, i længere tid været i gang med at belejre havnebyen Akko. Guy var blevet løsladt af Saladin mod at love at forlade det hellige land. Nu belejrede Guy Akko, for at sikre sig opbakning som konge, efter at han var blevet kritiseret for nederlaget ved Hattin. Efterhånden sluttede de adelige i det hellige land og store grupper af korsfarere sig til ham.

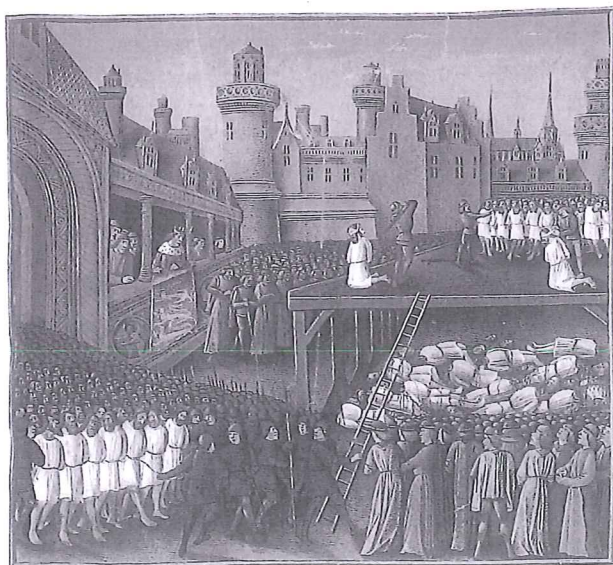
*Engelsk korsfarer
knæler foran en
munk, inden han
drager af sted på det
tredje korstog. 1300-
tals illustration.*

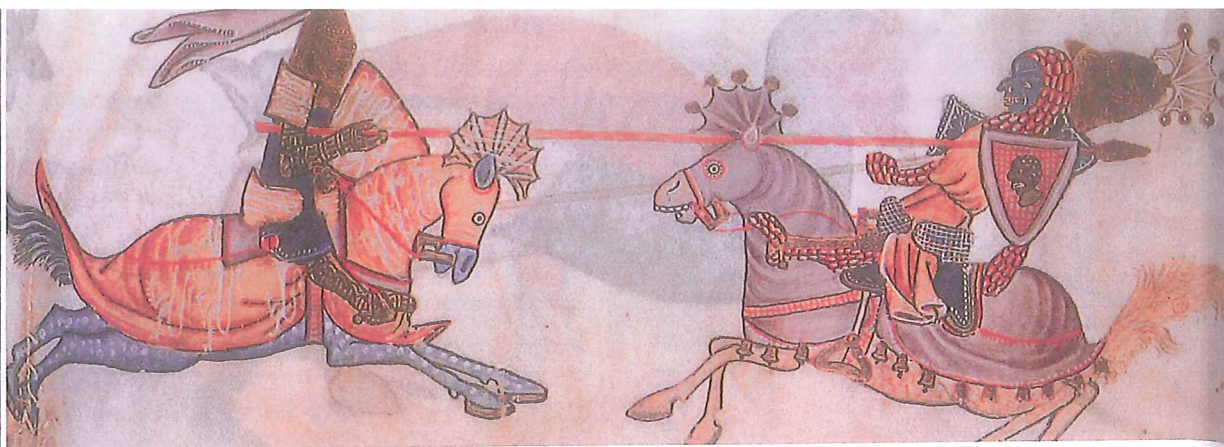
Saladin var blevet rådet til at jævne Akko med jorden, men havde ikke regnet med at det var nødvendigt. Nu måtte byen, efter hårde kampe og på trods af Saladins forsøg på at undsætte den, overgive sig. Akkos garnison blev sparet mod en løsesum på 200.000 dinarer og et stort antal kristne fanger, men da Saladin ikke betalte den første del af løsesummen henrettede Richard Løvehjertes mænd 2.700 muslimske fanger uden for byen.

Richard Løvehjerte mod Saladin

Efter Akkos erobring drog den franske konge hjem og Richard Løvehjerte blev korstogets ubestridte leder. Han drog ned langs kysten mod Jaffa, dækket af en flåde, der sikrede korsfarerhærens forsyninger. På venstre flanke dækkede en skærm af fodfolk for fjendtlige angreb på rytterhæren. På trods af Saladins gentagne angreb

*Massakren på de
muslimske fanger
uden for Akko.*

Kampen mellem Richard Løvehjerte og Saladin blev et yndet motiv i korstogsperioden.

lykkedes det korsfarerhæren at marchere disciplineret sydpå, ikke mindst fordi de engelske bueskytter holdt fjenden stangen.

Fra Jaffa drog Richard Løvehjerte ind i landet, mod Jerusalem, men da han havde forladt Jaffa, blev byen angrebet og erobret af Saladin. Richard vendte om og drev muslimerne ud af byen, men episoden viste, hvor sårbare korsfarerhærens forsyningslinier var.

Kampene mellem Richard Løvehjerte og Saladin endte 2. september 1192 med en tre års våbenhvile. Frankerne beholdt kyststrækningen fra Tyrus til Jaffa og kristne pilgrimme fik fri adgang til Jerusalem. Saladin fik overdraget byerne Askalon og Gaza, men uden deres forsvarsværker.

Følgerne af det tredje korstog

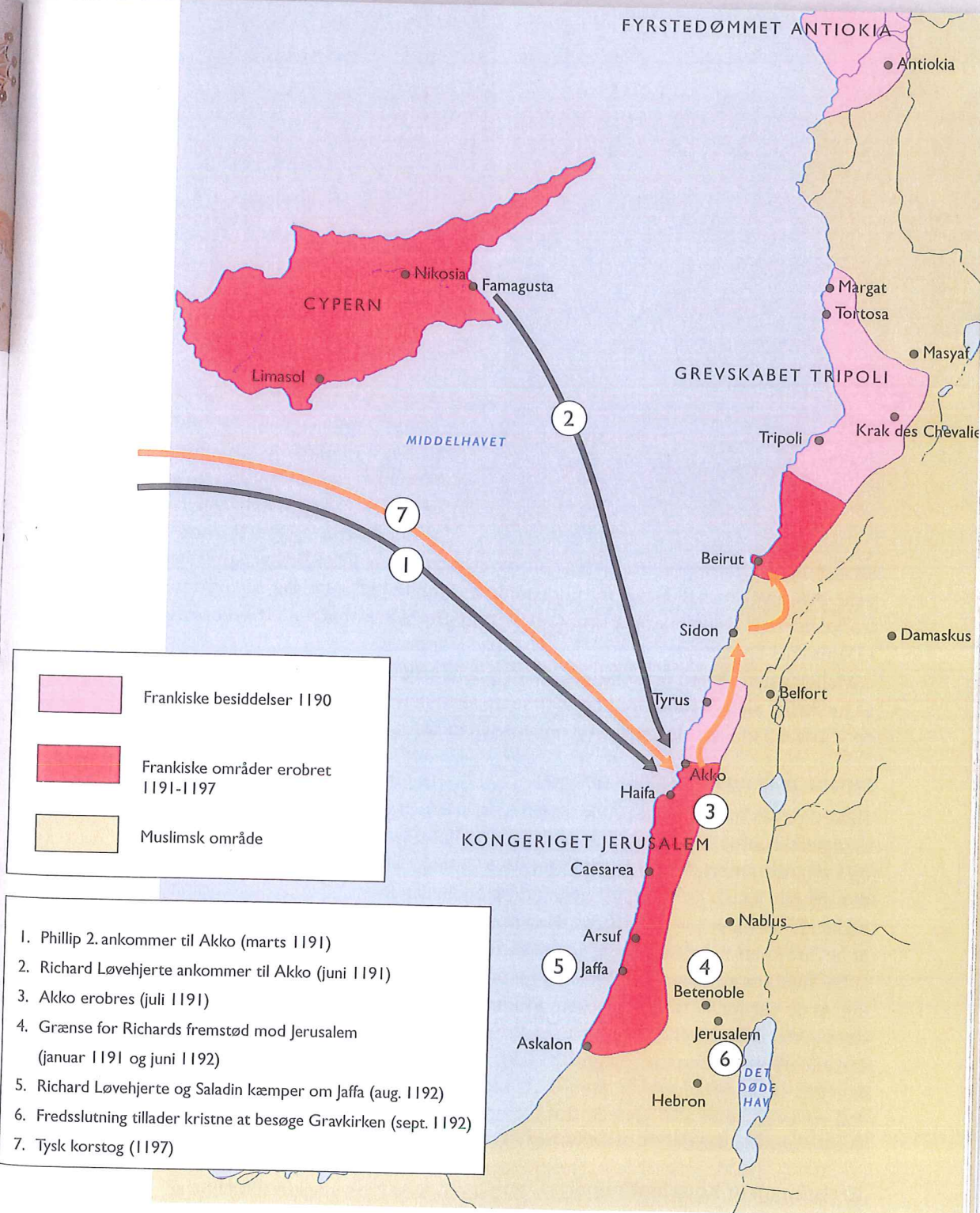
Det tredje korstog sikrede korsfarerstaternes fortsatte eksistens, men Vesteuropas samlede militære anstrengelser havde ikke været nok til at generobre Jerusalem.

Ønsket om at befri Jerusalem var stærkt nok til at korstogene fortsatte som velregulerede krigstogter. Det var nødvendigt, hvis de kristne korsfarere skulle kunne måle sig med deres modstandere, men betød også, at korstogene fjernede sig fra det oprindelige korstogsideal.

Skibe fra de italienske handelsbyer blev ved med at ankomme to gange om året, forår og efterår, med grupper af korsfarere og pilgrimme. Til gengæld ophørte strømmen af immigranter fra Vesteuropa på grund af de usikre forhold og korstogsstaternes permanent svækkede tilstand.

Borge og kirker

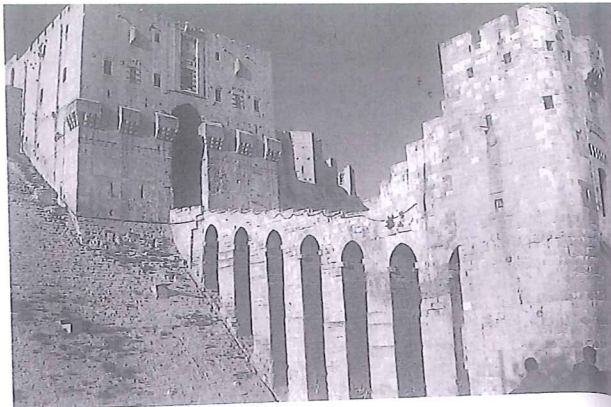
Frankerne byggede en lang række borge og kirker i korsfarerstaterne, og mange af dem findes endnu i dag. Korsfarerborgene, hvoraf mange var meget større end i samtidens Europa, blev typisk bygget i grænselandet mod den muslimske fjende og deres rolle var både defensiv og offensiv. En velplaceret og velbefæstet borg dominerede det omkringliggende landskab og kunne kompensere for den konstante mandskabsmangel, men også være en fremskudt base for angreb ind på fjendens

Kort 9: Korsfarerstaterne og det tredje korstog 1190-1197.

Domkirken i Tortosa (: Tartus) er den bedst bevarede korsfarerkerke, påbegyndt sidst i 1100-tallet og ombygget til også at kunne tjene defensive formål i 1200-tallet. I dag huser den et museum.

Citadellet i Aleppo.

territorium. Det gjaldt særligt, når der var et nyt korstog i det hellige land. Borgene blev bygget med hjælp fra pilgrimme og overførsel af store pengesummer fra Vesteuropa. Muslimernes fineste befæstningsarbejder fandtes i byerne, f.eks. i Damaskus og Aleppo.

Mellemøsten blev så velbefæstet en kampplads, at belejringstårne, kastemaskiner af forskellig slags og minører, der kunne underminere tårne og mure, indgik som en vigtig del af både de kristne og muslimske hære.

Innocens III og det fjerde korstog

Reformpaven Innocens III (1198-1216) blev en af korstogsbevægelsens største førkæmpere. Han så korstogene som en integreret del af hele kirkens reformbevægelse og kæmpede utrætteligt for at organisere nye korstog. Allerede i 1198 prædikede han det, der blev til *det fjerde korstog*, og indførte som den første pave en direkte skat på kirken for at finansiere udgifterne. Han forsøgte også, som en slags "præstekonge", at bevare kontrollen med korstoget, ved at undgå at involvere Europas konger.

Da korsfarerne samledes i Venedig for at blive sejlet til det hellige land, viste det sig, at de var for få til at betale den aftalte sum for overfarten. Venedig overtalte dem derfor til at erobre byen *Zara* fra den ungarske konge, og bagefter dele byttet. Paven forbød korsfarerne at angribe byen, eftersom den ungarske konge selv var på korstog. Alligevel blev byen erobret og korsfarerne overvintrede her, mens paven lod sig overtale til at tilgive de franske og tyske korsfarere, for at korstoget ikke skulle løbe ud i sandet.

Erobringen af Konstantinopel

I Zara blev korsfarerhæren involveret i en strid om retten til kejsertronen i Byzans. En landflygtig byzantinsk prins lovede korsfarerne en enorm sum penge og

forsyninger på korstogets videre vej, hvis de hjalp ham på tronen i Konstantinopel. På trods af pавens formaninger, men tilskyndet af Venedig, gik korsfarerne ind på forslaget. Det endte med, at Konstantinopel, den rigeste og største by i den kristne verden, 12. april 1204 blev stormet og systematisk plyndret i tre dage for dens rigdomme og kristne relikvier. Byzans blev efterfølgende delt op mellem Venedig og de vestlige adelige, der havde deltaget i korstoget.

Ingen af deltagerne fortsatte til det hellige land. Det fjerde korstog var et alvorligt tilbageslag for korstogstanken og viste, hvor svært det var for paven at bevare kontrollen over et korstog, når det først var sat i værk.

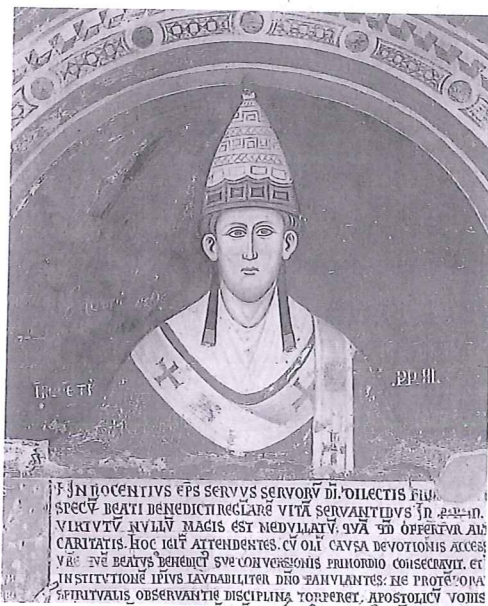
Børnekorstoget 1212

Børnekorstoget i 1212 var, ligesom folkekorstoget i sin tid, et eksempel på, at ideen om korstog vandt tilslutning blandt almindelige mennesker. Børnekorstoget byggede på den idé, at det hellige land kun kunne frelses af de fattige og *rene*, og hvem var mere rene i sindet end børn? Tusindvis af børn blev ledt til Paris og siden til Rom af to drenge, der havde set Jesus Kristus i et syn. Når de blev spurgt om, hvor de skulle hen, lød svaret, "til Gud!". Børnene endte med at dø af sult eller blev lokket om bord på skibe og solgt på de nordafrikanske slavemarkeder.

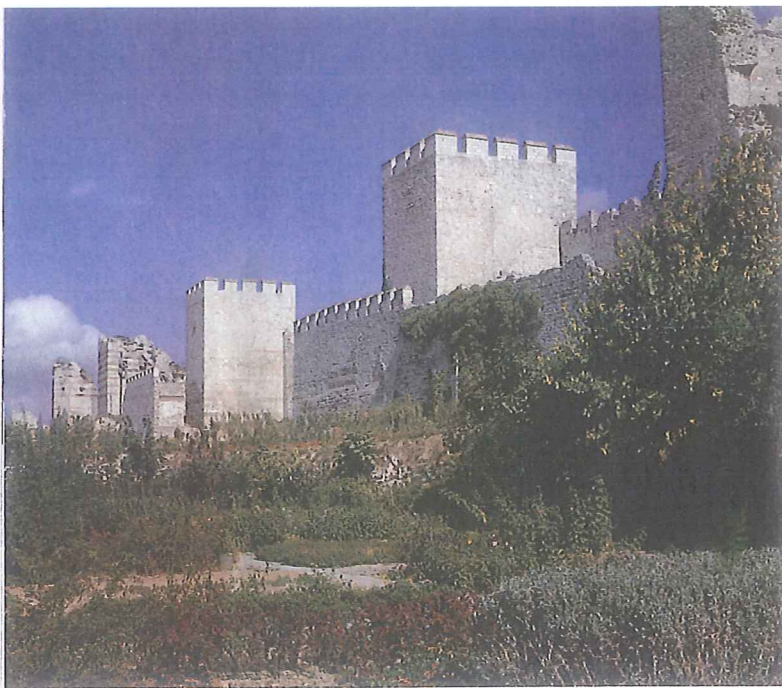
Jihad under ayubiderne

Nur al-Din og Saladin havde, da de blev stillet over for korstogenes ideologiske udfordring, vakt jihad, hellig krig, til live som et magtfuldt politisk redskab, men efter Jerusalems erobring og Saladins død i 1193 smuldrede viljen til at føre hellig krig mod frangerne. Magten i det rige, Saladin havde skabt, blev efter hans død overtaget af hans slægt, *Ayubiderne*, og riget blev til en løs sammenslutning af enkeltstater og byer.

Saladins efterfølgere smykkede sig med titler som forkæmpere for jihad, men det var kun sjældent, at de kunne enes om nogen fælles indsats mod frangerne. Det vigtigste var at opretholde den indbringende handel med vesten og undgå flere korstog.

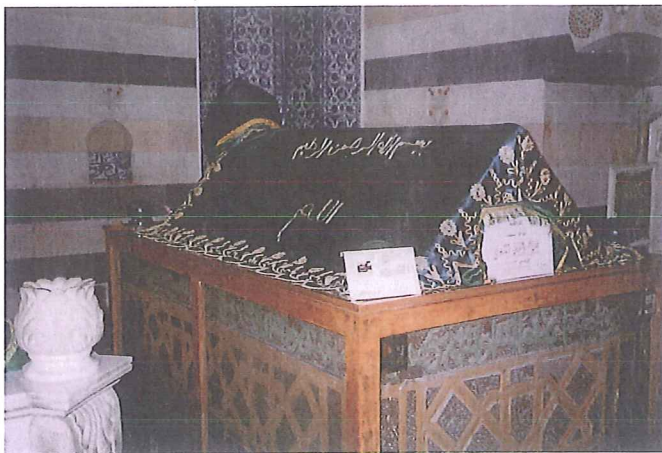
Pave Innocens III, en af de store reformpaver i middelalderen.

*Konstantinopels
bymure, bygget i
400-tallet for at
beskytte byen på
landsiden.*

Forberedelserne til det femte korstog

I 1213 gik Innocens III i gang med at planlægge et nyt korstog til østen, der fik forrang for korstogene andre steder. Der blev erklæret fred i de kristne lande så længe korstoget stod på, udstedt et treårs forbud mod turneringer og et forbud mod at sælge krigsudstyr til muslimer. Desuden blev kirken pålagt den hidtil største skattebetaling. I hele Europa skulle søndagsmessen afsluttes med en prædiken, der viste muslimernes afskyelighed og overgreb mod de kristne, og opfordrede tilhørerne til at tage korset. De, der aflagde løfte om at drage på korstog, skulle overvåges, og hvis de ikke overholdt deres løfte, kunne de ekskommunikeres. Kom man ikke selv af sted, skulle man i det mindste betale en andens udgifter i tre år.

*Saladins grav
i Damaskus.*

Man kunne nu opnå de samme fordele som de egentlige korsfarere ved at påtage sig at betale for, og forsyne, en anden deltager. Alle fik muligheden for at tage korset og de, der ikke var egnede til at drage på korstog, kunne købe sig fri for en sum penge og være med til at bære den økonomiske byrde. Det var langt fra det oprindelige korstogsideal, og der var ikke langt til, at hvem som helst kunne indfri et korstogsløfte ved blot at betale et pengebeløb.

Det femte korstog

Det femte korstog landede i november 1218 i Nildeltaet, vest for byen *Damietta*. Det fik ayubide-fyrsterne til at ødelægge Jerusalems mure, så frankerne ikke skulle kunne forsvare byen, hvis de erobrede den. I den muslimske verden fordømtes handlingen.

Den egyptiske sultan var så ivrig efter at slippe af med korstoget, at han tilbød korsfarerne at overlade dem hele kongeriget Jerusalems territorium, undtagen Transjordanien (: landet på den anden side af Jordan-floden), mod en 30 års våbenhvile. Senere tilbød han endda at betale for genopførelsen af tre korsfarerborge og Jerusalems bymure. Kongen af Jerusalem var indstillet på at modtage tilbuddet, men pavens udsending og de militære ordener insisterede på at korstoget fortsatte.

Da korstoget var på vej ned langs Nilen, lykkedes det muslimerne at kappe korsfarernes forsyningslinier, og til slut måtte korsfarerne overgive *Damietta* til sultanen mod en 8 års våbenhvile. Det blev kirkens sidste forsøg på at lede et korstog alene, og nederlaget var et alvorligt slag for pavens prestige. Normanneren Guillaume le Clerc beskrev det således (o. 1227):

Den pavelige udsending Pelagius går i land ved Damietta. Illustration fra 1400-tallet.

”Vi mistede denne by på grund af vores dumhed og vore synder ... for det er helt sikkert imod loven at præster skal befale over riddere; den gejstlige burde læse op af Bibelen og Salmerne og overlade slagmarken til ridderen.”

Kejser Frederik IIs korstog

Den tyske kejser Frederik II (1215-1250) var en af sin tids stærkeste fyrster. Han var flere gange blevet forhindret i drage på korstog, men efter at han havde giftet sig med arvingen til kongeriget Jerusalem, ankom han til Akko med en relativ lille hær i september 1228.

På det tidspunkt var han ekskommunikeret af paven og kunne derfor ikke regne med tempelriddernes og johanniterordenens støtte. Til gengæld var Frederik II, der talte arabisk, i kontakt med sultanen i Egypten, der var truet af en koalition af sine slægtninge. Sultanen endte med at overdrage Jerusalem og Betlehem til Frederik II. Tempelområdet i Jerusalem forblev på muslimernes hænder, og Frederik II påtog sig at forsvare sultanens interesser over for hans fjender, uanset deres religion.

Aftalen var upopulær både i den muslimske verden og hos paven. Frederik II måtte skynde sig tilbage til Vesteuropa, for at imødegå en pavelig hærsk invasion af Sicilien. Da han forlod det hellige land, blev han overdænget med affald i Akkos gader af byens kristne indbyggere, men Jerusalem var tilbage på kristne hænder.

De institutionaliserede korstog

I midten af 1200-tallet var korstogstanken blevet almindelig og mange familier kunne se tilbage på op til fem generationer af korsfarere. Korsfarernes status var blevet formaliseret; aflad, pilgrimsrettigheder som beskyttelse af ejendom, udsættelse af forpligtelsen til at yde feudal tjeneste, udsættelse af retssager korsfareren måtte være indblandet i, udsættelse af betaling af gæld, pause i rentepålægning indtil han vendte tilbage og undtagelse for skatter og afgifter. Når et nyt korstog skulle prædikes, var det sat i system. Kirken blev regelmæssigt beskattet og paven kunne dirigere korstogsmidler, og dermed korstogene, i den retning han ønskede. Korstogene var blevet store statsaffærer, i modsætning til den massevækkelse, der havde præget de første korstog.

Frederik II afbildet i sin bog om falkejagt.

Tekst 23

Tyrkisk taktik (beg. 1200-tallet)

Fra en skildring af Richard Løvehjerte på det tredje korstog, Itinerarium regis Ricardi, findes følgende beskrivelse af tyrkisk taktik.

Tyrkerne, ulig vores mænd, er ikke tyngt ned, så de er i stand til at rykke fremad hurtigere og tilføjer ofte vores styrker alvorlig skade. De er næsten ubevæbnede, da de kun bærer en bue, en kølle med pigge, et sværd, en lanse med jernspids og en løsthængende kniv. Når de bliver drevet væk, flygter de på meget rappe heste, de hurtigste i verden, med fart som svaler. De har også dette trick med at stoppe flugten, når deres forfølgere har opgivet jagten. En irriterende flue vil, hvis du jager den væk, forlade dig, men når du holder op, vender den tilbage. Så længe du bliver ved at slå ud efter den, holder den sig væk. Når du holder op, kommer den igen. Det er præcis som tyrkerne – når du opgiver jagten og vender om, kommer han efter dig, men hvis du jager ham bort igen, flygter han, så når kong Richard blev ved at jage, flygtede de, men når han vendte om, truede de hans bagtrop, ikke altid ustraffet, men ofte med alvorlige tab blandt vores mænd.

Tekst 24

Abbed Martin tager del i plyndringen af Konstantinopel (1208)

Uddrag af Gunther af Pairis "Historia" skrevet 1208. Kilden illustrerer, hvordan præster fra Vesteuropa slæbte af sted med kropsdele af helgener; arme, ben og sågar tænder. Tyveri af relikvier, "furta sacra", havde længe været kendt i vesten. Det blev retfærdiggjort med, at tyveriet lykkedes når den helgen, hvis relikvier var indblandet, var indforstået med tyveriet.

Da sejrherrene ivrigt plyndrede den erobrede by, som de havde gjort til deres ved krigens ret, begyndte Abbed Martin at overveje, hvad han selv kunne tage af bytte og, for at han ikke skulle forblive tomhændet, mens alle de andre blev rige, planlagde også han at sætte sine indviede hænder i gang med at plyndre. Men fordi han syntes, at det var upassende for disse samme hænder at røre ved jordisk bytte, begyndte han at planlægge, hvordan han kunne tilvejebringe til sig selv en del af de helgenrelikvier, han vidste fandtes i enorme mængder på det sted. ... Mens mange af pilgrimmene brød ind i denne kirke og nogen grådigt vendte deres opmærksomhed mod andre genstande så som guld og sølv og andet kostbart bytte, ledte Martin, der syntes det var uværdigt at begå helligbrøde undtagen i en hellig sags tjeneste, efter et mere skjult sted. ... Da abbeden så dem (: relikvierne), dykkede han hastigt og begærligt hænderne ned, og han og præsten foldede friskt deres dragter op og fyldte folderne med hellig vanhelligelse. Han forlod stedet med det samme, klogt gemmende de ting han mente var vigtigst.